

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

Samuel Dill
1832

I. IULII VALERII RES GESTE ALEXANDRI MACEDONIS
TRANSLATE EX AESOPO GRECO LIBER PRIMUS QUI EST
ORTUS EIUSDEM EXPLICIT; INCIPIT LIBER SECUNDUS
FELICITER QUI EST ACTUS.

Igitur alexandro iter e chorintho plateas erat. Urbem quidem sic
illam operis maximi populique; enim vero religioni intentam proser
pinae deae cuius templum etiam erectum ad magnificentiam visitur

---

Obitus tamen eius deinde sic

II. Quam nunc alexandriae sacratissimum habent:
EXPLICIT OBITUS ALEXANDRI. INCIPIT ITINERARIUM EIUSDEM
Dexterum admodum sciens & omne tibi & magisterio
futurorum domine constanti bonis melior

Ex codice ambrosiano sæculi circiter IX.

DAHÆ
sive DACI
MŒSI
Ister
HADRIATICUM MARE
MACEDONIA
M. Orbelus
Hæmus
PONTU
Amphipolis
Abdera
BITHYNIA
GALAT
Sardes
PHRYGIA
Sagalassus
PISIDIA
Perge
Aspendus
Side
Halicarnassus
Corinthus
CRETA
MARE INTERNUM
CYPRUS
LIBYA
Pharus
Canopus
Alexandria
Pelusium
Heliopolis
Memphis
HAMMON
NES
ES
ARABICUS
AFRICA

Itinerarium Alexandri.

ITINERARIVM
ALEXANDRI
AD CONSTANTIVM AVGVSTVM
CONSTANTINI ·M· FILIVM

EDENTE NVNC PRIMVM CVM NOTIS

ANGELO MAIO

AMBROSIANI COLLEGII DOCTORE

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

MEDIOLANI

REGIIS TYPIS

MDCCCXVII.

Grant.
7936
Greek
1-3-1923
gen.

IACOBO COMITI MELLERIO

IN DITIONE MEDIOLANENSI
REGNI LONGOBARDICI-VENETI
PRAESIDIS VICES GERENTI
R. CAESAREAE MAIESTATI
A CONSILIIS INTIMIS
ET LEOPOLDAEI ORDINIS
COMMENDATORI

QVANDOQVIDEM tu publico provinciarum, Vir excellentissime, suffragio lectus novum iter ad CAESAREM suscepisti, huic perhonorifico muneri nulla re aptius me plausurum putavi, quam Itinerario praestantissimi ducis tibi ad legendum proposito. Quippe olim persicum iter et expeditionem

auspicanti Constantio Constantini ·M· filio Itinerarium Alexandri vetus Auctor composuit : quod perutile scriptum et de gloria Macedonis praeclare meritum quum in ambrosianis hactenus pluteis Mediolani latuerit, hoc ego tempus praetermittere nolui quin tibi homini litterarum amantissimo eruditum itineris comitem et tempestivum adiungerem. Eius autem libri lectio ut magis varia foret et paulo diuturnior, Iulium quoque Valerium coniunxi, rerum Alexandri non indisertum scriptorem, sed quem item in apricum nondum aetas protulerat. Vale, Vir summe, et patriam tuam Deo reduce ociter revisas. Vale iterum.

EDITORIS PRAEFATIO

I. Vt e codice bibliothecae ambrosianae nondum vulgatum hunc librum proferendum susciperem, primum argumenti nobilitate, deinde copia bonae eruditionis, tum linguae latinae merito, postremo operis scripti non mediocri vetustate impulsus sum. Argumentum quidem praeclarius nullum fere esse potest, quam quod in MAGNI ALEXANDRI celebrandis gestis occupatur. Ac mihi profecto avebat animus in hac bellica nostra aetate stupendi Iuvenis refricare memoriam, a cuius olim infinita virtute orbis paene universus superatus est. Quod nomen umquam clarius fuit? cuius res gestae pares? Hunc adhuc adolescentem (non secus ac paulo ante confirmatâ famâ Philippum (1)) summis rebus ac persico bello Graecia cuncta praefecit. Qua auctoritate suscepta, non ille quidem imperator visus est, sed flamma quaedam et belli fulmen et turbo, quem nulla umquam adversitas retardavit. Thracas primum, Triballos, Moesos, Illyrios, Dalmatas, Gothos, quod bellum erat mixtum ex barbaris civitatibus atque ex

(1) Iustinus IX. 5.

bellicosissimis nationibus, iustis omnes proeliis superavit. Mox Thebas orientem Iuvenis gloriam ausas infringere tanta internecione delevit, ut cunctae Graeciae, nisi paruisset, quasi signum ad desperandum de salute sustulerit. Hinc Alexander volitans gloriae cupiditate belli impetum in Asiam transtulit, et Persarum copias ingentes atque efferatas primo congressu ad Granicum perfregit. Deinde quot regiones passibus peragravit, totidem eius victoriis illustratae sunt. Asia minor universa, quum Alexandri terror in auribus animisque omnium versaretur, in eius ditionem concessit. Iamque bellator audax fortunatus invictus praeceps oestro in ipsum Darium ad oppidum Issum defertur, eumque tanta occidione caedit, ut de sexcentis milibus militum vix parvam equitum manum fugienti regi reliquam fecerit. Exin universa Syria in deditionem accepta, regia gaza Damasci potitus, illi nimirum Macedones, qui hactenus quotidianis epulis in robore accubuerant (1), mox in Persarum auro atque deliciis volutari coeperunt, Aegyptum regionem praedivitem paene inermis Persis eripuit, qua in provincia clarissimum nominis sui monumentum exegit maxima urbe Alexandria fundata. Tyrum mox ad exemplum militaris severitatis summo excidio vastavit. Interim quum Darius innumeram manum ex suo imperio collegisset, et magnis adventitiis multorum regum et nationum copiis iuvaretur; Alexander parvo militum numero in mediam Assyriam pervasit,

(1) Confer Curtium x. 2.

tantoque regi, cuius vel solo equitatu omnes Macedonum vires proterendae videbantur (1), in aperta planitie congredi ausus est. Ibi quum Darius neque segnis profecto imperator neque rei militaris ignarus de summa imperii acerrime dimicaret, et peditatu infinito, quadraginta milibus equitum, multis elephantis, ducentis falcatis curribus, omnique genere armorum obsisteret; vicit tamen incredibilis fortitudo Alexandri, cuius et virtutem tunc caelestia prodigia corroborasse videntur (2), et certe in aestu eius pugnae divinitus ardebant oculi, totoque ex ore bellicus spiritus eminebat. Igitur tantam imperii persici molem brevis subito dissipavit aura Macedonum. Tum Babylone, Susis, Persepoli, Ecbatanisque, opulentissimis urbibus persarumque regum diversoriis, direptis, Hyrcanos quoque et Parthos et Bactros et Arios et Mardos et Sogdianos et Scythas, genera hominum horribilia ac pertimescenda, Alexander perdomuit. Deinde a rigidiore septentrione armis in meridiem conversis, gentes indicas adgressus est, quas nemo europaeus, praeter Bacchum et Herculem, neque lacessendas bello neque tentandas putaverat, brevique regionem latissimam rebus gestis suis complexus est: et Porum regem, qui magnitudine non solum animi verum etiam corporis mole ceteris mortalibus antecellere videbatur, uno

(1) Demosthenes apud Aeschinem *contra Ctesiph.* cap. LII. Curtius IV. 14.

(2) Plutarchus *vit. Alex.* ed. londin. MDCCXXIII. T. IV. p. 49. Cicero *de divinat.* I. 53.

proelio profligavit et cepit: atque omnino ubique, quotiescumque ad manus ventum est, superior discessit. Iam illud quis satis miretur, quod ob cupiditatem gloriae immensam infinitamque ipsam oceani vastitatem classe tentavit, missisque navarchis incognitum antea cursum peragi iussit. Tandem ex ultima India Babylonem redux, comitia universi orbis ibidem celebravit, cunctarumque gentium legationibus adoratus est. Quamquam hic demum omnia ex laetitia et triumpho ad miseriam et funus reciderunt. Nam illa immortalitate digna maiestas, illa vis mentis corporisque, illa ineffabilis virtus morte subita obiit. Quod nisi humana consilia divinâ saepe necessitate superarentur, domandis etiam occidentis regionibus nec voluntas Alexandro nec vires deerant. Quin adeo iam Carthagini infensum fama ferebat (1), atque, ut eleganter scripsit Plutarchus (2), ceu stella quaedam Alexander ab oriente in occasum transiliebat, armorumque suorum fulgorem in Italiam ipsam Romamque iaciebat. Atque equidem, ut ego arbitror, Romanis suis frustra Livius adulatus est (3), cum eos ab Alexandro contendit victum iri non videri. Qui enim iam aetate et viribus confirmatiores Pyrrhi epirotae tenuibus copiis aegre admodum restiterunt, quo pacto victorem orbis universi sustinere potuissent? Pyrrhus primo conflictu tantam stragem edidit Romanorum, ut mox usque

(1) Curtius X. I.
(2) *De fortun. Romanor.* sub finem.
(3) Lib. IX. 16-19.

ad Urbem populabundus processerit [1]. Quis ergo Alexandrum, cui non Epirus, sed Graecia omnis, immo oriens universus atque Aegyptus militabant, Capitolio avertisset? Nam cum omnis belli felicitas est natura insolens et superba, quis Alexandrum tot victoriarum ferocitate inflammatum inhibere potuisset? Praesertim quum etsi ille abundaret audacia, non tamen consilio interim nec prudentia deficeretur, in eoque fuerit eximia scientia belli, clarissima auctoritas, divinitus adiuncta fortuna. Porro et romani imperatores, longe (ut ii mihi quidem videntur) ab Alexandri celebritate disiuncti sunt, quorum si vel omnium virtutes gloriasque colligas, iidem tamen Alexandri famam exaequare vix queant. Ipse Caesar, quem unum Alexandro possis opponere, quique eius exemplis plurimum succensus est [2], quanto intervallo ab eo differt! Quippe romanum imperium Caesar non tam auxit quam arte et civili bello in sui ditionem redegit; Alexander e Macedoniae angulo emergens orbis prope universi, paucis etsi maximis proeliis, regnatorem se fecit: tantumque imperium constituit, ut ex eius deinceps segmentis plurima et latissima regna propagata sint. Neque Alexander re bellica solum, sed vario virtutis genere floruit. Quanta continentia is fuit! quanta fide! quanta in Deum religione! Matrem pietate summa dilexit, donisque maximis honoravit, eiusque nomen cunctis epistolis praeponere solitus

(1) Livii Epitome libri XIII.
(2) Svetonius in *Caesare* cap. VII.

fuit: eidem denique apotheosin et statuas et templa gratissimo animo destinaverat. Amicos et divitiis vivens obruit, et pulcherrimorum regnorum fecit moriens heredes. Quod si interdum permisit iracundiae dominatum mentis suae, fuit tamen plerumque mira mollitia animi ac lenitate. Tantus porro imperator quanta etiam doctrina abundavit! Is videlicet e sinu Aristotelis tamquam e gremio Minervae prodierat: tum et parentem sapientiae omnis Homerum lectione quotidiana familiarem habebat. His tantisque praeditus dotibus Alexander tum divinum gerere spiritum in hominis figura visus est, tum ad memoriam fortitudinis ac felicitatis adeo insignis evasit, ut eius fama atque nomine aures omnium hominum omni aetate circumsonare necesse sit: neque fieri umquam possit, ut de Alexandro rebusque eius gestis perhonorificus sermo conticescat.

Scriptores veteres rerum Alexandri pauci supersunt.

II. Ergo quum nihil esset feracius laudibus Alexandri maxima copia ingeniorum ad has celebrandas incubuit. Sed enim in tanta ubertate scribentium, ex veteribus quidem, praeter Plutarchum, Arrianum et Curtium, nemo iam superest qui facta Alexandri peculiari separatoque scripto illustraverit: qui vero cum cetera historia vitam quoque Alexandri paulo accuratius contexuerint, duo tantummodo ex tanta turba comparent, in graecis Diodorus siculus, in latinis Iustinus. Sed enim mihi hac de re saepius et diu cogitanti, vix credibile videbatur, quum innumeri olim historici res Alexandri memoriae

commendavissent, tam exiguum eorum numerum aetatem tulisse, neque in amplioribus codicum apothecis latere aliquem veteris notae scriptorem, in quo Macedonis vitam cum eruditionis fructu lectitare liceret. Ecce autem in hac vestigatione curiosius occupatum, praeclarus repente ambrosianus codex [1] me prae ceteris perculit mentemque meam gravius defixit. Is quippe liber vetustioribus litteris omnino circa saeculum Christi nonum in membranis exaratus res Alexandri gestas latina lingua tradebat. Rursus, re diligentius considerata, deprehendi eiusdem argumenti in eodem codice lucubrationes esse duas, priorem quidem a Iulio Valerio quodam elaboratam, quam in alium dicendi locum reiicio [2], posteriorem anonymo Auctore, atque ALEXANDRI ITINERARIVM inscriptam. Huius autem sub primis verbis ut Constantii imperatoris, cui videlicet istud opus componitur, nomen oculis usurpavi, tunc denique re inexpectata gavisus totum me ad scriptum penitus cognoscendum studio animoque transtuli, coepique operis antiquitate mirifice delectari. Scriptorem enim Ammiani Marcellini Symmachique oratoris aequalem, immo his etiam paulo seniorem, cur negligendum existimarem? Cur non statim in publicum usum et lucem protrahendum curarem? Praesertim quum et summa rerum veritas toto scripto elucesceret, et propter stili novitatem, linguae quoque latinae copias auctum iri viderem.

(1) Part. sup. P. 49.

(2) Vide praefationem ad Iulium Valerium.

De Itinerario Alexandri.

III. Quo tempore imperator Constantius Constantini magni filius bellum adversus Persas summis opibus administrabat, quidam ex iis fortunatis, qui remoti a studiis ambitionis atque a militiae muneribus vacui, otium et tranquillitatem vitae sequuntur (1), rem dextri ominis atque utilis magisterii se facturum putavit componendo duplici Itinerario duorum principum eodem opere gloriosorum Alexandri magni videlicet et Traiani. Sic enim Constantio Caesari praeclarissima exempla obiiciebat, eumdemque iis vestigiis sistebat, quae si persequi posset, bellicae laudis fastigium sine controversia teneret; ipse autem Auctor domestico hoc labore publicorum vacationem officiorum compensabat (2). Iam Traiani Itinerarium, egregium ut credo opus et exoptabile, neque in ambrosianis codicibus superest, atque arsisse communi videtur incendio; Alexandri vero quod mihi se obtulit, non mediocriter gaudeo. Nam primum in genere historico magnopere mihi placet ipsa ratio et titulus Itinerarii. Equidem, si paulo attentius consideres, haec est primigenia historiae natura, ut res nimirum gesta nude ordinateque narretur. Revera si orationes et epistolas et consiliorum explicationes locorumque descriptiones latiores tollas, quid aliud superest de Curtio aut de Arriano aut de Xenophonte vel Livio, nisi quaedam vel actorum ipsorum vel agentium hominum Itineraria? Sane

(1) Itinerar. cap. I.
(2) Cap. VI.

Thucydidem quo loco res gestas in Graecia a Xerxe fugato usque ad bellum peloponnesiacum summatim persequitur [1], cui propius compares, quam Itinerario cuidam Atheniensium rerum? Porro eiusmodi brevitatem quis reprehendat, quum in omni scripto magis offendat nimium quam parum? Fuit autem singularis quodammodo potiorque causa quamobrem facta Alexandri ad Itinerarii rationem describerentur. Etenim *Macedonum spes*, ut meus inquit Fronto [2] *torrentis modo magna vi ortae, brevi die occiderunt, quorum unius humanae prolis aetate imperium extinctum est.* Incredibilis illa celeritas, qua magnus Alexander terrarum orbem percurrit ac domuit, vix aptiore specie potuit exprimi quam Itinerarii. Praeterea quum tot ille regiones cum victore exercitu adierit, qui breviter eius historiam complecti velit, is haud aliter suo fungetur officio, quam diligenti itinerum notatione. Itaque hoc institutum scribendi de Alexandro, non primitus sub Constantio exortum est, sed iam inde a pervetustis temporibus excogitatum. Diodotus erythraeus, Eumenes cardianus Strattisque olynthius, aequales ut creditur Alexandri, ephemeridas eiusdem, quarum et fragmenta supersunt, concinnaverunt [3]. Itinerarium Alexandri scripserunt item Baeton et Diognetus stationum eius mensores,

---

(1) Lib. I. 89. ad libri finem.

(2) *Princip. histor.* fragm. I.

(3) Plutarchus *vit. Alex.* p. 98. Idem *sympos.* lib. I. ed. paris. an. MDCXXIV. T. II. p. 623. Athenaeus lib. x. p. 434. Aelianus *var. hist.* III. 23. Suidas voc. Στράττις.

eiusque operis reliquiae laudantur a Plinio (1), atque Strabone (2). Idem scripserat et Archelaus quidam, uti narrat Laërtius (3): denique et ille fortasse Amyntas quem laudat Athenaeus (4). Tum Nearchi, quem Alexander ad cursum maritimum misit, ephemeridas paene integras in indica historia Arrianus exhibet (5). Nunc insigni felicitate contingit, ut Alexandri prodeat Itinerarium ab homine satis antiquo diligentique confectum, cum tot illa monumenta et subsidia, quibus Alexandri historia nitebatur, nondum aetas consumpserat. Et quidem ipse Scriptor sancte testatur (6), se *non de loquacium numero vilibus usum auctoribus, sed quos fidei amicissimos vetus censura pronunciaret.* Itaque perinde fortasse est ac si Diodoti, Eumenis, Strattios, Amyntae, Archelai, Diogneti atque Baetonis sive compendium sive excerptum quoddam legamus nudatum omni ornatu orationis tamquam veste detracta. Et quamquam cum Arriano plerumque consentit Itinerarium, id tamen ipsa rerum potius veritate, quam sequelae studio aut imitationis conficitur. Nam quum et Arrianus apprime sit *φιλαλήθης*, et noster item Auctor nihil antiquius narrationis fide habeat, necessaria quadam

(1) Lib. VI. sect. 21. VII. sect. 2.
(2) Lib. XV. p. 723.
(3) Lib. II. 17.
(4) Lib. XI. p. 500.
(5) Cap. XX. et seqq.
(6) Cap. II.

ratione consequitur, ut saepenumero adsentiantur inter se. Alioquin multi sunt loci, qui satis docent, Auctori Itinerarii haud raro Arrianum neque ad exscribendum neque ad imitandum fuisse propositum (1). Ceterum utriusque Auctoris hoc est commune institutum, ut circumcisis omnibus, quae de Alexandri pueritia atque educatione tradita ab aliis fuerant, bellicam tantum eiusdem expeditionem post Philippi necem scriptis exsequantur.

ii IV. Iamvero quum innumeri historici, quod quisque fere voluisset, in vitam Alexandri olim contulissent, noster quidem Auctor grave munus et arduum, ut puto, sustinuit tot scripta purgandi, tantamque libidinem resecandi. Onesicritus, Clitarchus, Callisthenes, Chares, Megasthenes, Duris, Daimachus, Memnon, Hegesias, Aesopus aliique perveteres Alexandri scriptores, portenta litteris

(1) Nemo Anonymi Itinerarium arbitretur esse Arriani servile quoddam compendium. Arrianus tres filios Pausaniae caesos non narrat, Lacedaemonum in peloponnesiaco conventu aliud responsum refert, nihil de Maeotide ab Alexandro adita narrat, alium copiarum numerum Alexandro eunti in Asiam adiungit, neque Olympiadem Amphipolim usque ducit, neque septem sed sex Asiae satraparum meminit, neque Parmenionem sed Amyntam praemissum ab Alexandro scribit. Atque has varietates sub ipsis historiae primordiis notare libuit; reliquas plurimas persequi otiosum est. Obiter tamen moneo, sicui vacat, ut conferat Itinerarii cap. 44. cum Arriani lib. II. 25. Itin. 53. cum Arr. III. 6. Itin. 66. cum Arr. III. 17. Itin. 70. cum Arr. III. 23. Itin. 83. cum Arr. IV. 3. Soporis item, quo Alexander Itin. 34. ante pugnam gravatus dicitur, nulla ab Arriano mentio fit.

commendaverunt. Itaque et Caesar Iulianus res Alexandri poëtica licentia ab his exornatas existimavit (1). Ipse Aristobulus, quem tamen Arrianus in paucis miratur (2), Alexandri res eidem viventi legens, ab eo propter fabulas non sine stomacho reiectus traditur (3). Quid sequiorum temporum credulitatem seu potius figmenta narrem? Opus nostra aetate praeclarum molitus est in Gallia doctissimus Sanctícrucius qui criticâ copiosâque de scriptoribus Alexandri quaestione instituta multam fabularum atque errorum illuviem detersit, tempora constituit, geographiam restituit, atque illustrissima luce hanc veteris historiae partem aspersit. Nunc autem gratissimum eruditis fore auguramur, quod priscus Auctor Alexandri historiam omni errore purgatissimam adferat. Sane Anonymus (ut cuique prudenti constabit) studium suum ad id potissimum dirigit quod simillimum veri videtur, tantaque specie veritatis scribit, ut prorsus rapiat legentis assensum. Modestia ipsa et candidi professio animi fidem Auctori conciliat (4). Quam arroganter Arrianus sub initio historiae ingenium suum et genus et patriam et honores et litteras iactat (5)! Is quidem ob eam ingenii levitatem omnibus

(1) *Orat. I. in Constant.* ed. Lips. an. MDCXCVI. T. I. p. 10. B.

(2) Praefat. operis.

(3) Lucianus *quomodo scribenda sit historia* cap. XII. quem locum nos adscripsimus ad Iulii Valerii lib. III. cap. XII. p. 146. n. 2.

(4) Itinerar. cap. II.

(5) Lib. I. 12.

eruditis risui est. Ast Anonymus prooemium suum miro pudore conspergit. Tum quod externi ingenii nitatur viribus, vir sincerus fateri mavult [1], ne videatur tacitus aliena surripere. Neque tamen se alienis adfirmationibus, etsi probabilibus, passim venditat, sed et assensum interdum sustinet, et prudentiam declarat his fere verbis *fertur*, vel *ferunt*, vel *relatum est*, vel *siquis aurem ad fidem dicentis inclinet*: tantaque semper cautione utitur quanta si testimonium diceret: scriptor sine arrogantia gravis, sine segnitia verecundus. Et ipse quidem aperte ait, se de re magis quam de verbis laborare [2]; interim vero non mediocrem sapientiam simulatione rudis stili tegit. Huius certe simplicitas atque ordinata brevitas imitabilis videatur esse existimanti, sed experienti non item. Quis enim pro dignitate admiretur hominem, qui tantas res paucis explicavit chartis, doctis profecto, ut cum Catullo loquar, et laboriosis? quique in tanta scribentium licentia numquam a veritate se abduci passus est, numquam a fide decessit. Omnino (nisi me inventi mei fallit amor) rerum Alexandri Scriptorem hunc laudare possum paene religiosissimum. Quam nimirum ob laudem praeponendum etiam hoc in libro curavi, licet in codice post opus Iulii Valerii subiungatur. Mihi enim veritas rei cuivis semper praevertenda videtur.

(1) Itinerar. cap. II.
(2) Capp. II. et VII.

Itinerarii stilus.

V. Nunc etsi difficile est stilum et formam (sive χαρακτῆρα ut Graeci loquuntur) exponere Auctoris nondum publico voto iudicati, tamen ut meo more aliquid timide dicam, is mihi quidem videtur eiusmodi, cuius sive latinitatem sive elocutionem docti homines non contemnant, dignusque scriptor qui in litterarum luce cognoscatur. Linguam quidem huius nemo barbaram dicat, quoniam saeculi quarti auctores adhuc in exemplis latinitatis laudamus: hic autem ante dimidium eius saeculi scribendi laude cluebat (1). Porro etsi latina ingenia pressit in peius imperii inclinatio, ita ut scriptorum gradus et genera ipsis distinguantur aetatibus; Constantinianum tamen aevum nondum omnem florem elocutionis infregerat: illa tantum facilitas aureae dictionis flumenque vocabulorum et quasi spontaneitas evanuerat: poëticis iam paene tropis, audacioribus verbis, adipata quadam compositione, concisis sententiis, interdum etiam non satis apertis, scriptores utebantur (erat enim fere tempus eiusmodi cum recte loqui putabant esse, inusitate loqui :) cuius sermonis quae facies fuerit ex hoc Itinerario vel in primis intelligi potest. Anonymus enim temporibus suis consuetudinique plane servivit. Itaque et moestitiam quamdam sequitur orationis, severeque plerumque agit, ac pugnaciter quodammodo scribit. Ammianus certe Marcellinus vix simulacrum sibi aptius hoc historico inveniat. Symmachi tamen, etsi annis

(1) Consule notas meas ad Itinerar. cap. IV. et VIII.

aliquantis iunioris, mollior mihi videtur et fluentior oratio. Neque enim semper, ut quisque aetate postremus, ita linguae infantiâ princeps fuit. Verum, ut dixi, Ammianus haud fere se comptius exornat. Nonne Anonymus aditum ad opus suum facit illustrem (1)? nonne Alexandri imaginem satis graphice effingit (2)? Nonne eiusdem natationem tarsensem consecutumque morbum evidentissime narrat (3)? Pugnas vero tres ad Granicum, ad Issum, et in Causamelis sollerter etiam prolixeque conscribit (4). Quid? Hammonii fani pictura, nonne hilariter eleganterque laborata est (5)? Besi item persecutionem (6), Oxi amnis transmissionem (7), Alexandri luxum atque iracundiam quae interdum et in amicos detonuit (8), alia denique ut puto quaedam vix tibi Ammianus felicius componeret. Sed ut finem iudicandi iam faciam, hic mihi quidem Auctor talis est, ut cum alios lego, qui meliore tempore floruerunt, videatur longe inferior: cum autem ipsum lego sine comparatione, non modo feram, verum etiam sensim probem, eoque delecter.

…rarii hac- …ncer- VI. Unius adhuc mihi capitis reliquam feci vestigationem, quisnam sit videlicet huius

(1) Capp. I-XI.
(2) Capp. XIII-XV.
(3) Capp. XXVIII-XXX.
(4) Capp. XX-XXIII. tum XXXII-XXXV. tum LVII-LXIV.
(5) Capp. L-LII.
(6) Capp. LXIX-LXXVIII.
(7) Cap. LXXVII.
(8) Capp. LXXXIX-XCIV.

Itinerarii auctor quem hactenus Anonymum nuncupavi. Primum igitur indicia quaedam exponam, quibus si fidas, Iulii Valerii opus existimes: tum eadem refutabo, telamque omnem ita retexam ut plane controversiam in medio relinquam. In codice quidem ambrosiano post tertium Iulii Valerii librum, nullo limite spatiove interposito, immo eâdem mediâque in pagina unoque versu scribuntur haec: EXPLICIT OBITVS ALEXANDRI. INCIPIT ITINERARIVM EIVSDEM. Tum ipsum consequitur Itinerarium. Quem locum videsis in specimine codicis quod aere incidendum curavi. Ea facies codicis et ea verba quemvis facile in eam opinionem pertrahant, ut utrumque opus a Iulio Valerio se habere arbitretur. Praeterea Carolus Cangius in glossario mediae et infimae graecitatis voc. ἐβέλλινος loco quodam Callisthenis, ut ipse ait, producto, haec addit: *Aesopus eiusdem Callisthenis interpres, qui et versionem suam Constantio Constantini ·M· filio dicavit, tamarisci virgam vertit.* Iamvero nisi et Iulius Valerius opus suum Constantio dicavit (quod secus videtur), sequitur ut Cangius codicem viderit ambrosiano similem, in quo Itinerarium Constantio dicatum coniungebatur cum Aesopo seu Iulio Valerio; idemque existimaverit, utrumque opus ad Aesopum (rectius ad Iulium Valerium) esse referendum. Quare de Cangii quidem sententia Itinerarii parens videretur idem qui operis in codice praecedentis, nempe, ut nos scribimus, Iulius Valerius. Denique et Claudius Chiffletius

in vita Ammiani Marcellini ait, huic synchronum fuisse Iulium Valerium. Unde id porro cognovit Chiffletius? Non aliunde putem quam ex lecto codice Iulii Valerii cum addito Itinerario (cuiusmodi codicem habet bibliotheca ambrosiana) ex cuius Itinerarii (quod item Iulii Valerii iudicavit) prooemio aetatem Iulii Valerii collegerit. Sed enim hisce sive indiciis sive argumentis ego enimvero levissime moveor. Et quod quidem ad codicem ambrosianum adtinet, quoniam in altero opere ad cuiusque libri caput et calcem nomen Iulii Valerii accurate perscribitur, in Itinerario non item, idcirco vehementi dubitatione deterreor, quominus utrumque opus unius auctoris esse putem. Iam Cangius tot paene errores quot verba. Nam Callisthenem dicit qui Aesopus est, Aesopum autem qui est Iulius Valerius. Tum fieri potuisse iam monui, ut sive Cangius sive etiam Chiffletius, fallaci codicis specie decepti, alter quidem Itinerarium tribuerit Iulio Valerio, alter ex Itinerario, quem putabat Iulii Valerii, huius aetatem definiverit: ideoque argumenta ex Cangio et Chiffletio a nobis nuper prolata nullam fere auctoritatem prae se ferre videntur. Utrum Iulius Valerius tres libros suos ad Constantium scripserit nec ne, codex quidem ambrosianus, quia caret initio, non docet. Id tamen integriores Iulii Valerii codices aliquando definient. Tum vero, si ad Constantium scriptum esse opus constiterit, Cangius et Chiffletius de Auctore Itinerarii non videntur locuti; si minus illud constiterit,

Cangii rursus et Chiffletii auctoritas, ut dixi, incerta est. Adde quod Itinerarii non res solum sed stilus a Iulio Valerio satis differre videtur, quod alibi latius disputabo (1). Ergo Itinerarii, quod nunc editur, Auctor hactenus quidem latet. Duo praeterea super hoc Auctore observare me memini: scilicet ipsum et ethnicis religionibus fuisse obnoxium (2), et hanc lucubrationem non ex aliena lingua ad latinam transtulisse, sed per se conflavisse, quod postremum ostendit cum dicit, se et pluribus usum auctoribus (3), et operi suo nomen ITINERARII sponte indidisse (4). Haec habui de novi libri Auctore quae dicerem. Nunc iam famigeratum illud, lector optime, mihi liceat usurpare:

Itinerarii Auctor nec christianus nec interpres.

Siquid novisti rectius istis,
Candidus imperti; si non, his utere mecum (5).

---

(1) Ad Iulium Valerium praefat. cap. II.

(2) Confer certe Itinerar. capp. IV. XII. XLVIII. L. LI. LIII. XCVII. CXIV.

(3) Cap. II.

(4) Cap. III.

(5) Horatius lib. I. epist. VI. v. 67.

INCIPIT
ITINERARIVM
ALEXANDRI

sitio I. Dextrum admodum sciens et omen tibi et magisterio futurorum, DOMINE CONSTANTI bonis melior imperator, si orso feliciter iam accinctoque persicam expeditionem (1) ITINERARIVM principum eodem opere gloriosorum, Alexandri scilicet magni Traianique (2), conponerem; libens sane

(1) Constantius statim ab inito imperio persicam expeditionem suscepit, nempe anno post Ch·N· CCCXXXVIII.

(2) Notemus, Itinerarium etiam Traiani ab Auctore nostro fuisse conscriptum. Utinam vero id supersit alicubi et doctis viris occurrat! Nam nec ullam peculiarem Traiani historiam legimus, et eius Itinerarii ope constaret, num reapse explodenda sit Traiani indica expeditio quam Eutropius lib. VIII. 3. et Sex. Rufus cap. XX. et duo quoque (si Deo placet) nummi apud Eckhelium *doctr. num. vet.* T. VI. p. 463. confirmant; critici autem homines, et praesertim Freretus *Acad. des Inscr.* T. XXI. p. 55. vehementer negant.

et laboris cum amore succubui: quodque meum velle (1) enimvero id exigit (a) suspensique (2) est, quodque regentium prospera in partem subditos vocant.

Auctor quos historiae duces sequatur.

II. Ac siquid ex eo iuverim vel praeiverim, vicem sciam in me etiam redundaturam: quoniam quisque mortalium iure naturae in eo se plus diligit, a quo ipse defenditur. Sed enim quamvis factorum egregiorum inops lingua testis ignobilis, ego tamen audacter innumeris (b) subeo, non meis fretus verum externi ingenii viribus. Nec de loquacium numero vilibus usus auctoribus, sed quos fidei amicissimos vetus censura pronunciat (3), quosque

(a) Codex *quodque id mm velle enim id et exigit.* (b) Ita cod. nisi mavis *humeris.*

(1) *Velle* loco saepe substantivi nominis adhibetur addito possessivo apud sequioris praesertim aevi scriptores. Sane Augustinus *de divers. quaest. ad Simplician.* I. 10. ait: *Nihil valet velle nostrum, nisi ut perficiamus adiuvet Deus.*

(2) Nempe *otiosi et a publicis muneribus vacantis.* Sic apud Ammianum Marcellinum XIV. 6. legimus *praepositos familiae suspensae*, scilicet *otiosae et ab opera vacanti.* Confer inferius cap. VI. in fine.

(3) Inter historicos Alexandri principem sine controversia locum tenet Arrianus, isque tantum veri studium prae se fert, ut φιλαλήθους nomen eidem adhaeserit. Iamvero latinum Itinerarium cum Arriano saepissime

istic qua potui tibi circumcisa satis curiositate collegi: adhibito sane verborum cultu restrictius, quoniam voti communis utilitas, non privatae iactantiae gloria petebatur.

III. Itinerarium denique pro Breviario superscripsi, castigans operis eius (a) etiam nomine facultatem, scilicet uti centrum (b) virtutibus tuis. Animo (c) quippe sitienti laudis irritamento est, in causa olim pari scire obsecutam rationi fortunam. Praesertim cum illinc tu res martias auspicere, ubi quemque fidentiorem merita imperia sublimarint: triumphorumque tu exim stipendiis imbuêre, ubi quisque felicior pro gestis apicem posivere. Scilicet ut dum iuventae conatus paternis maturitatibus admoliris, inclytorum quam maxime principum merita supervadas: quorum protinus te te (d) in omni hac parilitate nec consilii paeniteat, nec pudeat vero fortunae.

(a) Cod. prima manu *eis*, mox factum *eius*. (b) Cod. *cent.* (c) Cod. *cum animo*. (d) Ita cod.

congruit, uti quisque considerans noscet. Porro ipse Arrianus e libris Ptolemaei et Aristobuli, qui fuerunt Alexandri aequales et comites quique omnium veracissimi ferebantur, suam historiam compegit.

Constantinorum exempla.

IV. Quamquam scio[a] maiora longe felicioraque quae profecto sint vobis exempla de maximis Constantinis patre et fratre [1]; certe (quae priora sunt tempora etiamsi meritis secunda tu feceris) ipsos illis, siquis functis [b] est sensus, voto accessuros existimo [2].

Hortatio in Persas.

V. Tibi in Persas hereditarium munus est, ut qui romana tamdiu arma tremuerint, per te tandem ad nostratium nomen recepti, interque provincias vestras civitate romana donati,

(a) Cod. pro *scio* habet *iussio*. (b) Cod. *functus*.

(1) Eximius locus ad aetatem huius Itinerarii prorsus cognoscendam. Quum enim Auctor Constantinos patrem et filium hoc capite iam mortuos dicat, Constantem vero non nominet, sequitur omnino scriptum hoc exaratum esse eo temporis intervallo, quod a Constantini filii nece ad Constantem item occisum excurrit, videlicet neque ante annum CCCXL. neque post CCCL. Iure vero Auctor capite I. scripsit, Constantium orsum feliciter persicam expeditionem: intra enim illud decennium, Theophanes quidem anno Constantii imperantis sexto triumphatum de Persis narrat; annus vero eiusdem XIII. (seu potius XII.) magna Persarum occidione apud Singaram nobilitatus est interfecto etiam Saporis filio, ita tamen ut romanam victoriam mox inconsulta ferocia militum corruperit. Videsis Iuliani imp. orationem I. ed. Lips. MDCXCVI. p. 23. et seqq. nec non Sex. Rufum cap. XXVII.

(2) Quum praestantissima sint tibi, Constanti, exempla a patre et fratre, cur ego Alexandri Traianique gesta occino? Nimirum quia puto ipsos iam vita functos Constantinos patrem et fratrem exempla Alexandri et Traiani renovari percupere.

discant esse beneficio regentium (a) liberi, qui omnes illic fastibus regiis milites bello servi pace censentur.

:oris ·atio Var- VI. Igitur si Terentius Varro Gneo Pompeio olim per Hispanias militaturo librum illum Ephemeridos (1) sub nomine laboravit, ut in habiles res eidem gressuro scire esset ex facili inclinationem oceani, atque omnes reliquos motus aërios praescientiae fide peteret ut declinaret; cur ego (b) tibi rem nostrae salutis adgresso non ut ex bona flamma virtutum hanc facem praeferam? quoniam quantum ingenio minor, tantum hoc voto Varrone sum potior: uti vel inde, quamquam corporis liber, animi tamen vobis militem viribus.

toris. VII. Modo indicio sim quam illi viam fortitudini straverint, quae tibi nunc pro omnium salute carpenda est. Neque enim ego hic elegantiam sermonis

(a) Cod. *viventium*. (b) Cod. *ergo*.

(1) Huius Varroniani libri meminerat Nonius Marcellus in voc. *autumnitas* his verbis: *Varro Ephemeride navali, Etesiae diutius et uberius flaverant, et autumnum ventosum fuerat.* Nunc pleniore notitia huiusce libri iam fruimur.

affecto, cui de commodo usûs ipsius laboratur: cum sit felicitas maior tali in opere versanti praeisse quod prosit, quam conposuisse quod placeat: ut quo segnitior fuerit dicti simplicitas, hoc et fidei plus et luminis habeat enarratio. Quippe quoniam in talibus veritas palmam rapuerit eloquentiae: quae ubi arte protegitur, scriptor pro auctore laudatur.

Constantii comparatio cum Traiano et cum Alexandro.

VIII. Sed mihi hic et materiae parilitas blanda est et germanitas spei de te scripturo potiora tum Alexandri gloriis tum Traiani, quibuscum tibi sane commune est fatalem hanc belli lineam tangere: quoniam aetas quoque alterius nunc penes[a] te est[1], alterius vero consilium quo vincis aetatem.

IX. Quippe Alexandro illi interim sic aequabere: magnus ille cognomine,

(a) Cod. *poenes*, at deinceps *penes*.

(1) Natus est Constantius anno post Ch. n. CCCXVII. Alexander vixit annos XXXII. de Aristobuli sententia apud Arrianum (lib. VII. 28). Iam cum Arriano in plerisque, ut iam monui, consentit latianum Itinerarium. Ergo, nisi Auctor latiore quodam calculo utitur, hoc scriptum ipso anno CCCXLIX. elaboratum est, qui fuit secundus supra trigesimum Constantii.

tu vero maximi (1) filius: eadem fere natus terrae sub parte (a), eôdem atque ille (a) ducis exercitum: numero militum par, sed melior examine (3): eandem ulturus iniuriam es, sed disparis contumeliae (4).

X. Ex quo iure sane sit praesumendum, quod aequali omine militans pari potiare fortuna: hactenus socius exemplo, ceterum pro merito felicior.

(a) Cod. *inde*.

---

(1) *Maximi* titulum Constantino patri additum in nummis et marmoribus videre est.

(2) Constantius in Illyrio natus est, teste Iuliano imp. *or*. I. p. 5. D. Alexander Pellae in Macedonia.

(3) Constantio in divisione imperii partem militaribus copiis minime abundantem obtigisse, sed tamen tirones ab eodem egregie formatos ait Iulianus *or*. I. p. 18. C. p. 21. C.

(4) Alexander bellum Persis intulit ut horum in Graeciam veteres irruptiones atque insidias quas iidem Persae Philippo patri faciendas curaverant ulcisceretur (Arr. II. 14. Curt. IV. 1). A Constantio Metrodori mendaciis acquiescente bellum persicum susceptum narravisse se dicit Ammianus XXV. 4. Sed eum locum Ammiani deperditum reparat Cedrenus ad Constantini magni annum XXI. Nimirum Metrodorus quidam philosophus ad Indos peregrinatus lapides pretiosos inde retulit ad Constantinum, falso testatus multo plures sibi ab Indorum rege datos, quos Constantino donaret, sed in itinere direptum se a Persis. Eaque causa belli adversum Persas Constantino et mox Constantio fuisse dicitur. Quamquam adversus Constantium Persae ipsi initium armorum fecerunt.

Siquidem (a) Deo praesidi acceptiora sunt vota quae fas et modestia (1) concepit, quam quae efferis moribus inconsulta arrogantia rapit.

XI. Ille sibi soli vicisse gloriatus (2), factusque in amicos saevior, quo felicior fructu victoriae, calluit ob id tumultuatos (b); saluti vero romanae tu militans, ei mox imperio contendens aetate, cuius te gloriae inmortalitas comitabitur (3). Etenim ne tibi tantis ac talibus occupato ultra obloquar, hinc exordium faciam.

PROSAPIA ALEXANDRI

Alexandri genus et ad principatum evectio.

XII. Alexander natus Olympiade generis Aeacidarum, patre ambiguus fuit, Iove Hammone tali de sobole, et (c)

(a) Cod. *siquidem quoniam*. (b) Cod. *tumultuatus*. (c) Cod. pro *et* habet *aut de*.

(1) Constantii modestiam ac mansuetudinem commendat etiam Iulianus *or*. I. p. 45. D. a contrario exemplo Alexandri qui post victoriam persicam insano fastu et saevitia efferri coepit.

(2) Confer Alexandri ipsius concionem ad milites apud Iulium Valerium sub initium tertii libri.

(3) Reapse, ut narrat Ammianus XV. 1. Constantius studio blandientium sublatus immunem se ab omni mortalitatis incommodo fidenter existimabat, adeo ut aeternitatem eam aliquoties assereret ipse.

heraclide Philippo conpetente. Sed ubi Philippo successit, eumque ultus est Pausania caeso cum tribus filiis, quod hi praesidentem Aegensi theatro Philippum interemissent; fundato protinus imperio Macedoniae, omnique in ius suum arcibus regiis Peloponneso quaesita, consensu cunctorum in Persas ducere exercitum meruit, solis id modo Lacedaemoniis rennuentibus [a], non merito indigni, verum pudore posthabiti [b] sui numinis [1]: quoniam imperium sola res est, cuius pretium periculis aestimatur.

Apparatus licus.

XIII. Quibus [2] Alexander deditus aetatis anno vicesimo, ut se tanto apparatui idoneum faceret, legit militem voluntarium ac sibi voto conpetentem: non numero uberi, verum viribus alacritatisque usibus animatissimum. Etenim quoniam id esset commodius, se

---

(a) Ita cod. heic et alibi, uti legitur *rettulit* pro *retulit*. (b) Cod. *posthabitum*.

---

(1) Nimirum, ut ait Arrianus I. 1, Lacedaemonios puduit a principatu suo se demittere, quem in Graeciam universam exercere a maioribus didicissent.

(2) Nempe *periculis*.

Figura et virtus bellica Alexandri.

se in exemplo ponebat. Quippe ipse visu arguto naribusque subaquilinis fuit, fronte omni nuda plerumque, quamvis pinguius fimbriata de exercitio ob vehementiam equitandi, cuius id arbitrio dabat, ex quo reclinam comam iacere sibi in contrarium fecerat: idque agebat decorius militi, quam si deflueret (1).

XIV. Statura iuvenis mediocris, membris exsuccior, sed quae nullas ferventi moras adferret: quod plus usui quam contemptui (2) lenocinaretur. Crebrioribus quippe musculis tuberascens, miris nervorum coetibus intendebatur. Pernix cursu quo vellet, et vehemens impetu quo miraretur (a): nimius tormento iaculandi, continari (b) quem destinasset peritus, fervens irruere quo audendum, constans excipere qui confideret,

(a) Ita cod. nisi mavis *minaretur*. (b) Ita cod. *continari* a *contus* nempe *iaculum*. Itaque *continor*, *aris* idem videtur quod *iaculor aris*. Nisi forte corrigendum est *conlineare* vel *conlimare quo*.

(1) Ita reapse se habent Alexandri capita seu sculpta seu cusa. Confer summum rei antiquariae magistrum Ennium Quirinum Viceconitem *Iconogr. gr.* Part. II. cap. 2.

(2) *Contemptus* hoc loco usurpari videtur pro *incremento*. Atque haud scio an huc trahendi sint loci Lucretii lib. V. 831. et 1276.

Porro aliud concrescit et e contemtibus exit.
Porro aliud succedit et e contemtibus exit.

eminus certus, comminus violentus, eques improvidus turbidusque, pedes interritus pervicaxque.

XV. Multus ad imperia difficultatum, onerosior tamen exempli proprii irritamentis: quoniam bono opere praeveniri pudibile ducebat; iuventae munus e corpore alacriter petens. Ipse barbae acutae durior et cetera candidus: et quae sibi sane quisque rectius consulat, aut ipsi certe imperatori vel militi velit. Quippe ego tibi Alexandrum dixerim, tu te videto (1). Nam nec blandiri proposui, et nolo videri auribus gratiosus, ubi oculis iudicare de te tuis omnibus lucet (a).

editio rbaros eos.

XVI. Is igitur magnus usu sibi Peloponnesi vires viritim oppidatimque multa benivolentia pigneratus est. Thracas quoque animo variantes impigre

(a) Ita cod. *lucet*, non *licet*.

(1) Ammianus XXI. 16. Constantium his coloribus pingit: *Equitandi et iaculandi maximeque perite dirigendi sagittas artiumque armaturae pedestris perquam scientissimus ..... Figura tali situque membrorum: subniger, luce oculorum edita, cernensque acutum, molli capillo, rasis adsidue genis lucentibus ad decorem, ad usque pubem ab ipsis colli confiniis longior, brevissimis cruribus et incurvis: unde saltu valebat et cursu.*

subegit ab Orbelo monte qui imminet Philippis [1] urbi philippeae [a], Haemo continuus ad Istri ostia: eximque cum, mari dextro perque Euxinum militans, Maeoti transmissa, iam remeans Gothos irruisset, eos quoque superat bello, die eàdem regressus ad suos: tum Dahas [2] Moesosque et Illyrios Dalmatasque omnes iustis proeliis superat componitque, et Thebas boeotias diruit tumultuatas.

Orphicae statuae sudor. XVII. Itaque iter in Asiam auspicanti nuntiatur Orpheos musici statuam plurimum sudavisse: idque laboris fore ingentis indicium [b] litteratis laudes eius cantantibus dictum. Quo magis ortu veris Hellespontum proficiscitur, mandatâ imperii Macedonici tum Peloponnesi Antipatro procuratione sub sui nomine:

Copiae Alexandri. nec plus suorum quam peditum ·X· [3] equitumque comitatus ·V· milibus proficiscitur.

(a) Cod. *urbe philippea*. (b) Cod. *inditis* aut *inclitis*.

---

(1) Arrianus quoque I. 1. habet Φιλίππους πόλιν, quam lectionem adversus eos, qui scribendum censebant Φιλιππούπολιν, recte ibi tuetur Gronovius et nunc confirmat Auctor Itinerarii.

(2) Ita cod. nisi mavis scribere *Dacos*: nam *Dahae* longissime aberant in Asia.

(3) Consonat fere Diodorus XVII. 17. qui ait Alexandrum trans Hellespontum tulisse Macedonas pedites non plus duodecim mille.

ditio in XVIII. Agmen vero ceterum et auxilia circa gentium classi vehebantur belli usibus divite, quae Amphipoli in Strymonis littore (a) erat. Eo usque a matre deductus acuitur ad gloriam. Ita nobilitas et in feminis periculis est amica. Igitur ipse per Abderam Maroniamque tum Hebrum et Melanam amnes, classis vero circuitu omni ·XX· die Seston uterque adpulere, Abydumque transmittunt, et Diis heroibus qui aput Ilium litant, ubi hasta humi fixa omen sibi facit Asiae bello quaerendae quam Persa miles ea tempestate possidebat.

icurri- m Per- Gra- XIX. Exim praemittit Parmenionem et Attalum duces, qui satrapas ·VII· omnem Asiam praetendentes irritamentis a se se diducerent spargerentque: quoniam primo conflictu de summa belli decernere, priusquam suos in hoc erudisset, Alexander declinabat. Sed enim satrapae notam ignaviae declinantes quam in se scirent a rege supplicio punitum iri, ubi de Alexandri adventu conperere, apud flumen

(a) Cod. *in Strimone incoris*. Nisi quis mavult *in Strymone bicornis*: ibi enim reapse bicornis est Strymon.

Granicum congreges locant castra: quod is Granicus idaeis (1) conriviis (a) repens praecipitio montano descendens ruensque impetu plusquam agmen navale: quô (b) sperato segnius venerat eminus (c) Macedo.

XX. Res vero erat Barbaris ceu secura, Graecis ardua: amnem tantae latitudinis et torrentis profundi, abruptis utrimque ripis, adversum aciem evadere, quae multiplici numero gregatim sparsis obsisteret. Nihilominus ubi suos quoque Alexander velut ex pari obviaturos sub luce conposuit, paulisper moratus, itidem ut digesta acies erat aequali fronte, vadum evincere incitat.

Granicum superant Macedones.

XXI. Ita res belli audaciâ ne an vero fortunâ plus suâ *peragatur* haud pronunties exemplo praesentium. Ubi ordo quippe alvei tot milibus obtentus

(a) Ita cod. *conriviis* ut ego quidem lego, non *conrivus*. (b) Cod. *in quo*. (c) Ita cod. nisi forte est corrigendum *exercitus*.

(1) Cod. ita, *Granicusa. daeis*. Videbatur autem scribendum *idaeis*, quoniam Homerus *Iliad*. XII. 21. Granicum recenset in fluviis qui ab idaeis montibus profluunt. Nisi quis mavult scribere *adrastiacis*, quandoquidem Iustinus XI. 6. ait: *Prima congressio* (Alexandri cum Persis) *in campis Adrastiae fuit*.

armatis, incerta soli validitas, divinâ fortunâ vix tamen profundo sese vultu modo liberi dexterisque emersissent (a) mutuo adminiculabundi; mox eis erat scutum levare, tela imminentium fundere (b), praerupta littoris conplanare, trudere infestantes. Tum quisque evaserat prior, vim cavere, sequentes educere, ordines struere laborabat.

Periculum [Al]exandri.

XXII. Satis tamen constat, hic quoque laudis palmam penes regem fuisse. Dirigens quippe Alexander ante omnis cornu dextrum scandensque littus obviam, cum in sese duces hostium excivisset, ferventius bello usus, dampno militiae periclitabatur. Namque ubi ei hasta praefracta est, dum circumspectat suos dumque sibi porgi (c) aliam petit, irruenti Mithridati, qui gener Dario regi erat, telum quod accepit intorsit. Quo protinus strato, etiam tunc et in haec intento a tergo supervolat Spyridates, libraveratque iam acinacem post galeam

---

(a) Cod. *Ubi ordo quippe tot alvei milibus obtentus armatis incerta sub soli validi divinae fortuna vix tamen profundo sese vultu liberi idexterisque emersissent.* (b) Ita cod. sed videtur scribendum *retundere*, aut *tela in imminentes fundere*. (c) Ita cod. *porgi*.

caesam brachium bellantis Alexandri petiturus; ni viso Clitus id faceret quod *ille* minabatur.

Victoria Macedonum.

XXIII. Eis caesis, aditus bellantibus datus et virtutis exemplum reliquis insequentibus. Nec [a] denique fuit mora transitui, proelio [b] ita non multo post debellato, internicione hostibus caesis (nisi pauci qui studio fugae arma propere [c] abiecerant) captisque [d] aliis, quorum plerique Athenienses Persis precio militabant: quos quidem ferro vinctos Macedoniae rura *colere* iubet. Utrimque caesos humat [e]. Praedae pleraque iactans gloriae matri transmittit.

Asiae minoris civitates et provinciae dominae.

XXIV. Igitur hac belli fortuna in confidentiam consequentium [f] eruditus, Lydiae Sardis et reliquas recepit Asiae civitates aditu indemni, Persis navale bellum frustra temptantibus, quoniam terrestribus undique sumptibus aut praesidiis arcebantur. Fuit tamen Alexandro etiam Halicarnassi anceps bellum, quam obsidione vix coepit et diruit: propiciatus hinc post reginae, cui mox

(a) Cod. *haec.* (b) Cod. *quae proelio.* (c) Cod. *pronere.* (d) Cod. *captisve.* (e) Cod. *utrique caesos humant.* (f) Cod. *inconsequentium.*

reddidit regnum eius urbis, ab eaque se filium dici dignantissime pactus est.

idias vi- Alexan-

XXV. Exim Lyciam ac Phrygiam suas facit. Cumque ageret Phaselide, audit Aeropi filium novare adversum se res velle, hortatu Darii, Asinae internuntio, ut si is magnum Alexandrum oppressisset, regno eius uteretur, additis sibi auri talentis mille et amicitia Persarum. Quod is Alexander Aeropi, interfectoribus Philippi conscius, heredis eius clementiam (1) callidam suspectaret: et est creditu facile quod conscientia opinatur ad sui meritum. Ea ergo reprobata (2), ex consilio hominem amolitur, Pergenque Panphyliae protinus transit.

n Asiam rem vi- percur-

XXVI. Hinc Aspendiis condicione imperata, cum Side tenderet, neque Aspendios obsequentes iussis audisset, regressus eos captivavit transitorie. Tum itinere mutato Pisidiam (a) una cum exercitu repedans, reniti ausam invitamque

(a) Cod. *Pisidia*.

(1) Huic enim Alexander rex pepercerat teste Arriano I. 26.

(2) Scilicet *clementia*.

obsequiis Sagalassum expugnat urbem monte munitam: perque Sagarim Phrygiae amnem Euxinum venit. Eoque de Macedonia sibi eques pedes*que* miles adhaerescit viribus quam numero magis: quo auctus protinus per Bithyniam et Galatiam tum Cappadociam, superato Tauro Tarsum Ciliciae venit *multo* labore [1], urbem sibi paene fatalem ex hac periculi facultate.

Arsamis satrapae fuga.

XXVII. Arsames satrapa magna cum manu bello in se [2] etiam tunc paratus ferebatur, adhuc [a] Ciliciae potens. Eo usque [b] Alexander, ut ei mos erat, armis gravis peditem suum pedes ipse in acie comitabatur. Sed enim aufugerant qui armabantur *ab* Arsame.

Alexander natat in Cydno.

XXVIII. Ipse ubi Tarson invehitur, sudore et pulvere miles decens labore et honore regali, Cydnum amnem videt urbis eius media pervadere, coetu civium coronatum, mundum facie, acutum frigore, nimium agmine, festinum

---

(a) Cod. *ad haec.* (b) Cod. *eosque.*

---

(1) Cod. *laborem.* Scripsi autem *multo labore*, quia Aristobulus apud Arrianum II. 4. ait, Alexandrum ex nimio labore Tarsi in morbum incidisse.

(2) Nempe in Alexandrum.

meatus, ripis virentem (a): delectatusque tali elemento seu fluento, victus aestu ac desiderans frigoris, an ut fortitudinem sui intuentium civium theatro lactaret, saltu pontem fluminis scandit, una clypeo loricaque et (b) telo cum casside, inque amnem sese translatus alacri saltu praecipitat, eiusque omnem, retentans arma, latitudinem natat. Ita interpretatus (c) est regiae fortitudinis formam ex se militi dare qui se se iactaverint.

Tarsi t. XXIX. Sed minores animo corporis ei vires fuere sustinendae iniuriae. Calens quippe omnis ac vaporatus, hausto fluminis frigore penetrabilius utique quo rarior (d), tantos febrium sibi contractu nervorum vapores excivit (e), ipsis vitalibus vi frigoris ebriatis, ut spe bona medici laberentur, ni amore in eum diligentiores fuissent.

.citiae simae en. XXX. Tum quidem fertur illud specimen extitisse Alexandri virtutum ad amicitiam memorabile. Philippus medicus alvo eius incitandae potum parabat. Id Parmenion aemulus Philippi

---

(a) Cod. ipsis virente. (b) Cod. ad. (c) Cod. [illegible] (d) Cod. rarior. (e) Cod. [illegible]

venenum noxium dicens, litteris regem uti letali (a) prohibebat. Quas ubi Alexander hausturus excucurrit (b), chartam medico legendam dans, ilico ipse poculum stringit, unaque vitium morbi et calumniae diluit: docuitque, amicitias probatas secundam non recipere deliberationem.

Alexander Dario occurrit.

XXXI. Post id magnae curae Alexandro fuit Ciliciam quoque omni hostium interpellatu purgare. Iamque Mallon urbem appulerat Ciliciae non ignobilem, cum Darius ei adnuntiatur omni cum belli apparatu abesse bidui viam (c). Quae res Macedonas itinere praeversos tantum in belli ardorem spe praesumptae victoriae levat, ut ipso biduo gravarentur mora et taedio.

Concurritur ad Issum. Hortamenta militaria.

XXXII. Issum denique uterque concurrunt, aciemque angustis loci faucibus struunt. Atque hic sane operae pretium foret, si modo suscepta opera pateretur, referre in milites utrimque regalia incitamenta: ut hinc Graecis ultionis necessitas dicta sit et sui

(a) Cod. *loetale*. (b) Ita cod. (c) Cod. *via*.

dignitas et praeiudicia fortunae; at contra Persis adrogantia ventilata: cum summa utrubi fuerit, vitam illic relinquendam unde non victoria sequeretur.

piae Da- et Ale- ri.

XXXIII. Quamvis Alexander Hammonis numine, ut paterna sui procuratione, in spem uteretur militis creduli: quoniam res [a] securis Dei altero tanto iustius antistat, et eruditio fit audaciae confidentia praeiudicii, accedente [b] ad commodum sui quod hosti illic de loci lege ad emolumentum peribat, cuius DC. milia bellatorum in parte vigesima numerabantur (1): verum conditio sitûs vires aequaverat, in faucibus loci aequis frontibus concurrentibus.

lexander pugnam no gra- r.

XXXIV. Hic ego [c] facinus auditu dignum non praetermittam in loco ponere. Quippe Alexandrum ferunt, ubi pernox aciem suam voto conposuit stipavitque securior laterum; adeo

(a) Cod. *re.* (b) Cod. *accente.* (c) Cod. *ergo.*

(1) Alexandri exercitus triginta militum milibus constabat, quae erat pars vigesima ad rationem persici exercitus. Sed quum pugna angusto in loco consereretur, peribat seu fiebat inutilis pars maxima copiarum hostilium, cum insigni commodo paucitatis Macedonum.

post id pingui somno soporatum, ut adulto iam die hosteque propinquante vix ducibus excitaretur. Quaesitumque ab eo et quid causae esset, quod sub illo discriminis tempore curae plenus adeo solito diutius ac profundius cubitavisset? eumque dixisse laetiorem: Sane non frustra, quod insperata sit copia sibi hostium data, securum factum acie disposita pro sententia (1).

Victoria Macedonum.

XXXV. Postque id ipsum dextrum cornu duxisse in confertissimos Persas: et thessalos equites mox insecutos, ac minaces maxime hostium globos ilico discidisse, acrique impetu agmen ad amnem Pinarum trusum in terga vertisse: plus multitudine sui hostibus quam metu fugave turbantibus. Ipse denique mox Darius curru relicto et in curru insignibus regiis egregiae illi fortunae eximitur. Affectibus (a) quoque in tentoriis

(a) Cod. *effectibus*.

(1) Alexandrum insolito sopore gravatum imminente pugna ad Arbelum (seu Arbela) aiunt Diodorus, Plutarchus, Curtius, Iustinus. At Auctor Itinerarii ante proelium ad Issum id Alexandro contigisse narrat. Arrianus neutrubi eius rei meminit.

regiis hosti relictis: dolori dedecorique *quae* spolia tam foeda quam bello non necessaria: matre et coniuge comitantibus filiabusque duabus et filio. Opum tamen eius minus opinione illic inventum, quoniam pleraque festinans Damasci commendaverat. Alexander tandem (a) victor ad Darii epulam (1) et tentorium subit: isque finis bello (2) fuit.

lexandri nitas erlites. XXXVI. Insequenti Alexander die, etsi gravi femoris saucius vulnere, obiit tamen cunctos, et quisque desideratus uti sepeliretur et Persa ex pari iubet: quisque vulneratus ut curaretur, donatis his regie, quorum in bello ipse commilitio fortitudinis testis erat aut socius difficultatis.

rii famu capi invisit ander. XXXVII. Audito tamen captarum Darii mulierum (b) ululatu, quibus visa arma Darii vel currus opinionem caesi regis adferebant, exisse ad eas (c) fertur et honorifice vidisse, regieque observari

(a) Cod. *tamen*. (b) Cod. *multorum*. (c) Cod. *eos*.

(1) *Epulam*, inquit Festus, *antiqui etiam singulariter posuere*.
(2) Nempe *certamini*.

iussisse. Ubi additur, Hephaestiona (a) una cum vidissent indiscretius cultu, de auctu corporis melius opinatas, ipsum pro Alexandro salutasse. Sed enim errorem hunc matre Darii erubescente, dixisse regem, nihil eam erroris eius paenitere debere: in utroque enim se Alexandrum salutatum.

Darius ad Euphratem, Alexander in Syriam venit.

XXXVIII. Darius tamen collectis ex fuga ferme ad ·IIII· milibus equitum, Euphraten petit insequentibns interponendum. At enim Alexander praecoque properans, Coele conposita eiusque urbibus confirmatis, poenicis (b) quoque Syriae res invisit, et Stratona Gerostrati filium (c), qui Persis navalibus (d) praeerat, supplicem recipit libentià cum venia suum factum. Ab eo aureà corona coronatus Aradium (e) multasque sibi alias adhibet civitates.

Darii litterae ad Alexandrum.

XXXIX. Ibi Darii sumit supplices litteras se culpa purgantis, neque belli causas ab se ortas, verum lacessitum obviasse. Quae utcumque res fuerit,

---

(a) Cod. *Efestiona*. (b) Ita cod. pro *phoenicis*. (c) Cod. *filio*. (d) Cod. *vanalibus*. (e) Cod. *Arabium*.

sese nunc quaesere matrem sibi affectionesque restituat, quarum pretium facere auri talenta ·X· milia.

exandri ...nsum. XL. Verum Alexander refert: Si praecedentium memor sit, belli (1) fortunam Persarum merito inclinasse: frustraque nunc offerri sibi ceu si sint dubia quae iure Martis iam sua sint, una ipso qui largiatur. Darius vero si velit reabse fortunae parere victorisque nosse clementiam, quid quaeso interest (a) ut manu ita et moribus sponte se dedat (2)? Neque paeniteat sui ni bellum mavelit.

xander scum et ...s Graeca capit. XLI. Hisce responsis, Damascum capit obnisu levi opum conditorium persicarum. Tum legatos intercipit Thebanorum et Spartanorum (b) Dario blandientes, sibi iniquos. Neque in eos inmitius consulit gentium iure, sed dans modestiam tempori.

(a) Ita cod. (b) Cod. *et partem unam.*

---

(1) In codice interpungitur post *belli*, quae si interpunctio placeat, scribendum fortasse est *bellorum*. Dicit autem Alexander, se praeteritas Persarum in Graeciam excursiones ultum venisse cum exercitu in Asiam qui iusta fortuna victor evaserit.

(2) Nempe supplex veniat ad Alexandrum, quod ait Arrianus II. 14. Codex autem habet *sedebat*.

Idem Tyrum obsidet captamque vastat.

XLII. Tyrum tandem [a] veniens sacrificare Herculi voluit, quod secus incolae aestimantes, internuntiis caesis, causas belli sibi et excidii peperere. Arceri quippe rex aditu dolens, urbem obsidere instituit. Ea Tyros insula etiam tunc erat haud procul continente, adeo ut facile sibi Alexander vindicaret, quod adgestu iacto eam urbem terrae continuet. Inque id protinus e Sidone naves acciuntur, unaque his Gerostratus rex Aradi venit, relicto satrapa Autophradate et Medica amicitia: Poenices quoque et Rhodii Soliique [b] vecti classibus suis et una Mallonii Cypriique utiles bello navali Lyciique (1) adfuere, adgregatis etiam ex Macedonia navibus ac militibus. Iusto iam denique apparatu opus coepit: triduo facile laboratur. Hinc [c] machinamentis admotis disiectisque muris et internicione incolis caesis, obtimates tamen pauci in Herculis templo reperti honore Numinis sospitantur.

(a) Cod. *tamen.* (b) Cod. *vel Rhodii Soliive.* (c) Cod. *hic.*

---

(1) Cod. *navalidii.* Corrigo autem *Lyciique* potius quam *Lydiique.* Lycios enim Tyrum auxiliares Alexandro ducit Arrianus II. 20. cum Gerostrato, Phoenicibus, Rhodiis, Soliis, Malloniis Cypriisque.

-ii legatera ad ...ndrum. XLIII. Haec dum Tyri geruntur, Darii legatio revenit ceu si (a) in auctione regni pausam malis praesentibus petens pretii delinimento (lucrique additamentis livens gloriae conpetitioni) quo (1) pars major mortalium vincitur: nam virtus in paucis est. Quippe ad decem milia talentûm auri pro matre et filiis uxoreque sponsa (2) iampridem addebat quidquid utrique regno possidendum limes Euphratis dispesceret (b) ac muniret a se datum iri, cum filiarum una quam sibi victor nuptiis delegisset ad fidei religionem.

...xandri ...sum. XLIV. Haec adeo ampla videbantur, ut Parmeniona sit relatum, se sane dixisse si ipsus (c) Alexander foret, oblata petiturum: responsumque a rege, se quoque si Parmenion foret oblaturum. Renuntiari denique Dario iubet inscientiam sui (d) ridere, quae omnis est sua, partem malle (e) quam universitatem. Nam

---

(a) Ita cod. (b) Cod. *Euphratre displiceret.* (c) Cod. *ipsius.* (d) Cod. *inscientie visui.* (e) Cod. *male.*

---

(1) *Quo* refertur ad *delinimento*, ideoque interposita verba parenthesi inclusi.

(2) Scilicet oblata antea talenta decem mille. Confer cap. XXXIX.

de eius filia, ni temperare sit pulchrius, copiam non morari: sibique ipse si consulat, sensurum [a] coram nosse victoriae modum quisque noverit vincere. Hic Darius pace desponsa parando rursus bello incubuit cunctis suis viribus.

Gaza obsidetur. XLV. At vero Alexander Palaestina sibi integrata, ire Aegyptum destinat. Sed enim Gazan [b] Batis Eunuchus adversum transiturum armaverat, quod ea urbs suggestu ardua, harenis circa perpinguibus, ut [c] humectis satis subsidiis, vallaretur: valida muris, difficilis accessu, ambitu *maxima*. Quare quoniam ad gloriam arduis [1] res amicior quo [d] difficilior spes, hoc ardescere rex inpensius, rimarique laudem de moliminis difficultate.

Prodigium. XLVI. Igitur et accessus adgestu solidatur, et bellum iam sacrificio commendabat; cum ales quaepiam arae lapidem supermittit. Quae vates et quisquis haec coniectare in artibus habent, et

(a) Cod. *consulam sensulum.* (b) Ita cod. at inferius *Gazam.* (c) Ita cod. *ut*, sed malim *et.* (d) Cod. *quare quodam ad gloriam arduis res amica quod.*

(1) Nempe *erectis.*

excidium urbi portendere et ruinam, et regi periculum praemonent, ni caveret. Neque res ultra differtur. Eruptio quippe irruens indigestum etiam tunc militem turbat.

a ca- XLVII. Quem ubi Alexander viritim accitum obvium confirmatumque ratione quantocius ipse praevius ducit, nil praedictorum [a] memor, aut magis imperii quam sui; catapulta humerum vulneratur graviter quidem: sed enim animo vim corporis sarciens, capiendae urbis spem vaticinii fide de suo periculo ratam sentit: et posthabito vulnere ut perdurat, admotisque obsidialibus [b] machinamentis cum tuniculis insertis, idque assidue ac profundius; quarta demum die irruit Gazam ac diripit, colique in posterum sinit, usûs eius studio et opportunitatis, ut qui haec talia sibi vinceret.

xander in Aen. XLVIII. Hinc septima die Pelusium et opima Aegypti venit, iam classe praemissa, nihil sibi Mazace satrape eius loci audente subsistere. Quare

---

(a) Cod. *praedictum*. (b) Ita cod. nisi mavis *obsidionalibus*.

inde naves Memphim per Nilum suburgueri iubet, ipse per Heliopolim pedes eôdem occursurus: ibique Diis Aegypti sacra facit et sacros agonas exsequitur. Exim (a) Memphi defluente exercitu Canopum descendit. Quam circa loci facie delectatus condendae urbis desiderio occupatur: Divum aevo re (b) proxima mortalibus insciens (1) in opere pulchro perpetuari nomen auctoris.

Alexandria conditur in Aegypto.

XLIX. Igitur ubi solum describi conveniret, eius scientiae artificibus, quos architectonas vocant, limitandae humo ferunt pulverem defuisse: eoque milites iussos, quisque secum alphita esui potuive gestitaret, ea cuncti conferrent: eximque illos solo pingendo paruisse. Sed enim mox in cetera providentia rege distento, adlapsas alites depastasque édulium aspergine liniamenti. Quod portenti coniectatores cum secus ducerent, Alexandrum sermo est pronunciavisse, eam urbem multis

(a) Cod. *ac sim.* (b) Cod. *rem.*

(1) Ita cod. *insciens* pro *sciens*, non sine aliorum auctorum exemplis.

circa palantibus vicinisve gentibus altricem futuram. Haec molienti omnis quisque faverant Persis, relictis satrapis, Alexandro accessere: coramque pro merito aut voluntate laudantur.

egrina- Ham- n.

L. Ipse Hammonis sacrum longe in desertis situm, ut illa sibi opinio patris staret, itinere incerto et inlimitatis locis magno dierum plurium labore contendit, quoniam harenis aequalibus diu non dinoscibile est. Denique duos corvos draconesve praevios ivisse aiunt inimici fabularum (1), donicum locum sacri appulit ire, sane secretum Deo et ad mira quaeque credendum.

i Ham- :i situs issimus.

LI. Quippe per immensum illud pelagus harenarum loci facies offertur consita, arborum virens, nemoribus umbrosa, inhospita solibus, fontis affluens, tam Deo quam copiis dives. Hic pratis mollis, hic floribus picta, glauca hic oleis, hic ebria Libero, hic palmis arboribus grandifera et

(1) Nempe apud Arrianum III. 3. Aristobulus et communior fama corvos, Ptolemaeus dracones praevios ivisse Alexandro narrant. Et-quidem hos auctores ceu plerumque certissimos exscripsit Arrianus.

caesariata; interscatentibus nymphis (1) et interloquentibus rivulis.

Fontes apud Hammonem. Sal fossilis.

LII. Nec tamen illi ex ingenio nostratium fontium sunt. Quippe praecallidi noctis e medio sensim meridie frigent ad nivem gelidi: eximque tepentes in noctis medium convalescunt. Salem quoque offendunt nitore quo purior crystallus, et sapore gratissimo ceu si arte condiatur, forma terete qua ovum est, paulo maius quam ovum ex ansere, longius, crassitudine toto pervium lumine. Denique exim mola sacrificanti pro ture est odoribus efficacior (2).

Oraculum redditum Alexandro.

LIII. Hinc patris Dei oraculis confirmatus Memphim redit, quo sibi legationes graecae convenerant. Et eae referunt cupita nihilo minus voto laetiores. Athenienses quoque captos Granici (3) suos impetrant.

Alexander it rursus contra Darium.

LIV. Enimvero ipse cognominis sibi urbis iam conditu adolescente, surgentibus moenibus, tum belli rebus

---

(1) Ita cod. pro *lymphis*, ut alia exempla docent.

(2) Hunc salem probe describit Plinius XXXI. sect. 39. quicum in omnibus consentiret Auctor Itinerarii, nisi is sal diceretur a Plinio *ingratus sapore*.

(3) Recole superius cap. XXIII.

civibusque formatis, Tyrum redit, classe praemissa: Thapsacumque (1) receptus in urbem, mox duobus pontibus amnem eum (2) transit, quamvis Mazucus (3) missus Darii interturbaret. Eximque laeva habito Euphrate montibusque Armeniae, pro utensilium commodo itinere quaesito, Babyloniam tendebat.

Alexander igrim transmittit.

LV. Ibi speculatore forte intercepto Alexander, quem in hos usus sibi Darius armaverat, noscit eum iam Pigreta (4) amnem appulisse, obstiturum scilicet transmissuris ibi longe auctiore exercitu animo numeroque. Verum cum is consilio mutato pedem de amne retulisset a tergo hosti venturus, Alexander protinus eum alveum transit praeruptis difficile superabilem.

Velitatio um Persis.

LVI. Ibi suorum viribus fotis (a) et ad futura praedoctis, agmen iam acie

(a) Cod. *fortis.*

(1) Cod. pro *Thapsacumque* habet *imminentemque*, quod corrigendum erat ex Arriano III. 7.

(2) Nempe *Euphratem.*

(3) Ita cod. *Mazucus.* Verum apud Arrianum III. 7. Diodorum XVII. 55. et Plutarchum est Μαζαῖος. Et quidem in latino codice facilis fuit mutatio *a* in *u*, *e* in *c*. Apud Curtium etiam est *Mazaeus.*

(4) Nempe Tigrim Mesopotamiae. Arrianus aliique scribunt Τίγρητα.

composita ducebat. Quarta denique die eminus e celsioribus speculis equitibus palabundis, ut sese videre, concursu protinus habito pars aut caeduntur aut fugantur. Sed enim [a] agminis pondus Dario ipso duce omnisque belli apparatus haud procul indidem habebatur, una omnibus gentibus barbaris quae nominis alienae nostratium sibi mutuo peramicae sunt. Erantque eis numerus in ·XL· equitum milibus munitissimus, pedes vero his tricies tantum, falcati currus ducenti et elephanti turriti, quae [b] illis est pompa iactantiae.

Copiae Persarum quantae.

Darius copias instruit ad pugnam prope Arbelum.

LVII. Hisque cum copiis castra conlocant iuxta [c] Bulemum [d] amnem Arbelo urbe non procul, vel quod alii malunt in Causamelis [e], id loci nomen est. Illic fertur orso Dario [f] suos in bellum adhortari, visum eunuchum, qui una affectibus captus, refugerat, commodum dixisse quo castitatis honore utque regie sui haberentur: *tunc*

(a) Cod. *sedens.* (b) Cod. *turrique.* (c) Cod. *iunctum.* (d) Ita cod. Variant autem vehementer in huius fluminis nomine Arriani et Curtii codices, nempe habent *Bumadus*, *Bumodus*, *Bouzamelus*, *Boumellus*, *Bumelus*, *Bumolus.* (e) Ita cod. Sane et Plutarchus scribit Γαυσαμήλοις, alii *Gaugamelis.* (f) Cod. *Darius.*

illum petisse [a] divinitus pro concione, *si* sibi iam fato non liceat, Persis Alexandrum imperare. Tum locum diligit [b] tendendo *ubi* hostis visabundus erat. Id aequor inoffensius equitabile, et Issico bello [c] conditio diversa: ut [d] quod illic animi virtute provisum est, magna hic corporis rursus fortitudine peteret.

ibera- Ale- .

LVIII. Igitur omni quatriduo viribus suorum refectis, exploratoque belli loco, nequâ Persarum insidiae, sarcinis Alexander relegatis, oratione incitat suos: itaque provehit aciem silentio imperato, ut repens fragor fieret terribilior. At enim ea omni die uterque trepidi et circumspectantes, itidem ut constiterant, in acie quievere. Utendumque noctis adiutu Parmenioni consilium erat: quod Alexander dissicit [e] specie victoriae indecentis, reabse quia noctis fortunae confidere, ubi nihil cautioni licet, et imprudentiae est et inscientiae, quoniam consilia bellica longe tutius oculi metantur.

(a) Cod. corrupte sic: *nullius absque eius grāe ereumpetisse.* (b) Ita cod. pro *deligit.* (c) Cod. *bellico.* (d) Cod. *aut.* (e) Ita cod. heic et alibi pro *disiicit.*

Copiae Macedonum quae. Quamvis ipsi haud amplius equitum ·VII· milia, id vero peditum quod Persis equitum (1).

Pugna ad Arbelum. LIX. Quare in hunc modum nocte superata, ubi cum die equites Scythas dextrum cornu suum irruere velle et circumplecti Alexander videt, obvius tendit. Diuque ancipiti fortuna tandem tamen trusus hostis multo obdurantium dampno in terga convertit (2). Ultra iam Macedonum pervicacia iverat: at enim Bactris paene frontis in medio numero claudentibus, convertit Alexandrum nuntius suppetiatum suis post fugientibus, qui sibi imminebat (a). Ac sic Scythae quoque levati insecutore, ubi a tergo vacant, integrant vires reversi, Bactrisque congregantur, spe audaciam nutrientes.

LX. Fitque pugna acerrima iactatuum crebritate. Quippe Pannoniis (3) alacritas est amica more gentis suae, vel

---

(a) Cod. *quis imminebat.*

---

(1) Nempe ·XL· milia. Confer cap. LVI.

(2) *Convertit* sensu neutro, ut apud Frontonem *de feriis Alsiensibus* epist. III. ed. Mediol. p. 192.

(3) Ita cod. *Pannoniis* heic et inferius. Sed omnino scribendum videtur *Paeonibus*, *Paeones* enim non *Pannonii* equites sequebantur Alexandrum. Confer Arrianum III. 13.

obtinendum [1] expeditius proeliantibus, quod, praeter scuti usum loricae, ut oneris, neglegunt: contra hosti, quamvis gravis, inpenetrabilis tamen ac satis firma corpus omne munitio clauderet et tueretur. Verum sic quoque inter eos [2], Pannoniis nunc impete retrudentibus aut concitantibus [a] diuque aestu martio fatigantibus, inmitti currus iubentur.

rus fal- LXI. Eaque res et fraudi Persis *fuit* et spiramento [b]. Quippe curulium falcium, discedentibus his qui imminebant Scythis [3], *Macedones* [4] praedocti, pones ubi inruere [c] cursus intuentur, sensim in latera demissi [d] aditum quidem transituris dabant, utrimque tamen equos bigas aurigantesque facile confixerant. Idque adhuc Persis equestre tantum proelium videbatur ac velitatio levis armatorum.

(a) Cod. *concinantibus*. (b) Ita omnino codex. (c) Cod. *insuere*. (d) Cod. pro *demissi* habet *deniseti*.

---

(1) Ita omnino codex. Eget autem locus medica manu. Arrianus quidem III. 13. ait Paeonibus ad tempus praevaluisse Scythas, quod hi eorumque equi tutioribus armis protegerentur.

(2) Sequitur in codice spatium unius vocabuli.

(3) Cod. *Scythae*. Iamvero Scythae, quos ante dixit Auctor Pannoniis (seu Paeonibus) institisse, tunc paulum remiserunt, ut aream curribus immittendis relinquerent.

(4) Vel, si mavis, *Pannonii*.

LXII. Quare Darius movet phalanga in Alexandri dextrum cornu quod eius praesentiâ praeponderabat, sensim tendens suos ut pauciores circumveniret. Sed ferventius obvians, re provisa, plerosque Alexander dissicit, nec obsequi consilio sinit, adeo torrenti turbine et alacritate, uti Darius ipse, exemplo hostis et pudore agricior (1), etiam tunc agminis sui in medio naviter bellans, ubi incondite suos turbare videt, studio salutis neglegens existimationis in fugam verteret, idque curru, quod nobilius decebat. Neque difficile ceteri pedibus in sententiam secuti (a) regis exemplum, paria consultant (b), dum Cadusii (2), pars multitudinis persicae, rupta Macedonum acie in sarcinis praedarentur: qui tamen mox suorum comperta fortuna, qua via tutior, fugientibus conpetunt deminutionem (c).

Fuga Darii.

Alexander suis laborantibus subpetiatur.

LXIII. Sed haec in Alexandri sane dextris agebantur. Laevum vero, quod

(a) Cod. *secutus*. (b) Cod. *consultans*. (c) Ita cod.

(1) Ita cod. Videtur autem putus hellenismus ex ἀγροικότερος, quamquam sententia duci videtur ab ἄγριος.

(2) Cod. pro *dum Cadusii* habet *quasvisia*, sed erat corrigendus locus ex Diodoro XVII. 59. Curtio IV. 15.

Darii cornu (1) dextro obviabat, aegre satis cura Parmenionis tuebatur: repensarentque Persae dampna praedicta, ni Darium Alexander insequens per internuntium nosceret Parmenionis res vergere dampno haud levi: eoque comperto et ancipiti satis bello eminus viso, regressus eidem subpetiaretur (a). Neque enim mora bello fuit a tergo hostium venienti, quin viso tali auxiliatore cuncti protinus laberentur, ut spes fugae blandior cuique.

Infinita [...]oria Ma[...]onum. LXIV. Quare ipse Alexander Darium insequi statuit: agmen vero transmisso Lyco flumine, quod ultrorsum est, castra vallo munire, ibique quam queant ocius refectioni consulere iubet, secundis intentos. Igitur Parmenion spoliis hostium et opibus coactis opperiri Alexandrum statuit etiam ultra progressum: qui ubi Arbelum venit, quae prior civitas stadiis belli de loco ferme sexcentis sit, Darium quidem nullum videt, ita volucer praetervolarat: opes tamen

(a) Cod. *subpetitaretur.*

(1) Ita cod. *cornu*, nam et hanc terminationem patitur interdum quartae declinationis tertius casus.

eius et arma tum cidar (1) apicem regium curru una et insignibus retrahit universis. Eo bello Macedonum desiderati sunt viri centum, equi mille, quorum pars maior insequendo Dario defecerat (a). Persarum (b) vero trecenta haud minus milia, totidem captis, spoliatis universis.

Alexander Babylonem occupat.

LXV. Darius tamen paucis una Mediam petit, Babylone Susisque vitatis, quod eas urbes inlectu nobiles victor avide petere (c) protinus sibi gloriae opinaretur, et id coniectare perfacile erat. Denique Alexander contendens cura et facie bellatoris terribilis in acie agens militem astu minatus (2), Babyloniam (d) accessit minax motu quantum visi eminus queat. Omnes protinus incolae cultu nil tristi, enim (3) laeticiae

(a) Cod. *fecerat.* (b) Cod. *Persis.* (c) Cod. *inlectu nobile sere avideque petiturum.* (d) Cod. *Babylonia.*

(1) Nota *cidar* indeclinabile aut genere neutro.

(2) Nempe *studiose minas prae se ferens.* Nisi mavis legere *acuminatus*, quoniam in codice legitur coniunctim *astuminatus.*

(3) *Enim* in principio sententiae, non sine aliis exemplis.

simulamento obviam una muneribus effunduntur [a]: eoque genere [1] universi ad meritum recepti, metum obsequio mutavere, gratantes sibi, nec victore secus ad modestiam credito [b].

as item xiorum iem. LXVI. Illic igitur primum Persarum omni regno disposito suis legibus, et eius administratoribus datis, Susas quoque maiore longe victoris [c] specie proficiscitur. Exim Tigri [2] transmisso Uxios pergit efferum hominum genus, quorum quique campestres dicto [d] audientes fuere: montium vero incolae de soli ingenio ferociores obstituros sese obnuntiabant, ni more Darii mercedem sibi transitus dependisset. Enimvero tunc Uxiis [e] supervenit improvisus, stratisque obviis celsiora montium scandit.

(a) Cod. *offenduntur*. (b) Ita evidenter cod. *credito*. (c) Cod. *longes victum*. (d) Cod. *dictu*. (e) Cod. *iussis*.

---

(1) Nempe *eaque ratione*. Codex habet *generi*. Suspicabar etiam corrigendum esse *generatim*.

(2) Ita cod. *Tigri*. Est autem hic non Mesopotamiae (quem Auctor huius Itinerarii cap. LV. dixit *Pigreta*) sed Susianae *Tigris*, quem alii *Pasitigrim* appellant. Hunc Susianae nec procul Susis fluentem vocat *Tigrim* Diodorus XVII. 67. XIX. 17. Consulantur et Salmasius *exercit. plinian.* p. 493. Cellarius *geogr. vet.* III. 19. deque his iudicium celeberrimi Sanctierucii *exam. crit. des Hist. d'Alex.* p. 675.

Mutata denique adrogantiae vice Uxii vectigales sese eidem profitentur.

Persepolim diripit.

LXVII. Exim relictis qui gravius armabantur Pylas petiit fauces montium persicorum, ibique offendit Ariobarzanen in se armatum Darii nomine studioque ·XL· milibus peditum et equitum septingentis obviasse. Ubi tamen sibi ingenium loci, quam manus hostium plus obsistit; docent captivi circuitu posse consuli difficultati: quibus auscultans, fide dicti praevisa, emensis nocte stadiis ·LX· supervenit Persis interritis aditu suique securis. Caesis denique obstinatioribus fugatisve, ultra inoffensus (a) transit Persepolim (b), divitiis invitantibus: Cyri denique atque Xersii illic, ceu si tutius sitis, thesauris potitur (1) et amoenitatibus aulicis: quamvis regia igni abolita, odio (c) Xersii iniuriae, tum regis voluptatibus (d), etsi iam suis, abolitis (e): scilicet ut vicem damni ac labis meritum, quam ille invexerat Graecis, repensaret.

(a) Cod. *inoffendius*. (b) Cod. pro *Persepolim* habet *p̄dc*. (c) Cod. *abolica odito*. (d) Cod. *voluntatibus*. (e) Cod. *abolendis*.

(1) Sequitur spatium unius vocabuli.

rsequi- arium.

LXVIII. Hinc Mediam dirigit studio Darii capiendi, qui, si ulterius urgueretur insectantium pervicacia, transire decreverat ad Hyrcaniam. Quippe Darius Bactra populatus, tum omnibus adpetendis corruptis aut amandatis [a], dampno regionis [b] contra insequentes cavebat. Ac siquid sibi regium aut de affectu regio supersederat, id omne iam Pylas caspias relegarat [c], unaque comitantibus et utilitate devotis, ut opinabatur, quos se sequi [d] coëgerat, morabatur.

rius a capti- et in- ar.

LXIX. Qua re conperta, duodecima demum die Mediam Alexander advolat, quod exim ultra abiturus Darius ferebatur. Sed iam digressum una thesauris insequitur unius diei reliquo intervallo: rescitque a transfuga, pertaesos comites fugae eius, ceu si in gratiam potioris, Darium habere sub vinculis: Besum vero satellitem regis eius insignia recepisse. Igitur voto pennatior et spe voti ignotior [e] et viae usus asperiore conpendio id elaborare ad pretium

(a) Cod. *emendatis.* (b) Cod. *regi.* (c) Cod. *relegerat.* (d) Cod. *quae secatene.* (e) Ita cod. nisi mavis *ignitior.*

morae abscindendae: inopinus [a] supervenit Beso, confligentemque dampno non levi dispergit et dissicit per vim clam fuga de medio [b] dilapsum. Ibique reperiunt Darium *interfectum a* suis [c] qui Beso una fugissent. Quare corpus quidem honore regali maiorum eius sepulchris inferri iubet.

Alexander Besum insequitur.

LXX. Ipse vero Hyrcaniae, quibus visum ad ingenium loci ac temporis reversionisque commodum superpositis, Besum insequitur, sic animo firmatus ut quadrifariam [1] fugiens vallaretur. Denique ubi campos ingressus est, victori se dedunt Abraxares una Phratapherne satrape: Besus elabitur. Qua cura deposita seu dilata, suos per loca belli, siquos reliquerat, congregari iubet, refectisque his quatridui mora Xazacerta ire decernit [d] urbem illic nihil optimae posthabendam, quam praemissi in hoc ab Alexandro moderabantur. Sed concurrunt prius etiam impedimenta agminis universi [e] loco belli

(a) Cod. *inopin.* (b) Cod. *perbis clam fugere medio.* (c) Cod. *Ibique reperiunt in arma suis:* (d) Cod. *discernit.* (e) Cod. *versi.*

(1) Arrianus III. 23. ait Alexandrum insequutum esse Besum tripartito exercitu.

relicta, accitaque post id. Sic enim regia iussa praescripserant. Ac siqui ab se (a) distracti fortunam belli meritumve victoris elegerunt, vel siqui ad eius iudicium provocarunt (b) venia donati omnes: Graeci quoque mille quingenti qui Dario mercede militabant: eosque suos facit.

os su- LXXI. Interim tamen Mardos excurrit, et captos bello redigit in obsequium nihil omnium rennuentes (sed enim Mardis, praeter arma viresque, nulla sua res est) opum cura posthabita perdurans (1) quae ceteros hominum exercitos habet. Exim revertenti Spartani se offerunt, qui Darii amicitiam petierant: sed custodiri mandantur suspecti simplicis confidentiae (2).

rcanos arthos ynos. LXXII. Tum moratus Xazacertae in Hyrcania dies quindecim, Parthos Arionosque (c) proficiscitur, et Susiam civitatem, quod Besum illic bello studere

(a) Cod. *ac siquis ad se:* (b) Cod. *vel qui adiuvum iudicium putant.* (c) Ita cod. Mallem *Arianos* aut *Arios.*

(1) Nempe Alexander in captivandis Mardis licet pauperibus.

(2) Nempe deditionis sincerae.

conperisset, non regni modo, verum nominis [a] etiam Artaxersii [b] veluti ad reverentiam sibi vanitate quaesita: quoniam multi refugae Bactriani in eius satellicium confluxissent elati mentis iactantia [c].

Satibarzanis defectio.

LXXIII. Inque id destinanti Satibarzanes Ariorum satrapa nuntiatur, interfectis Macedonum urbis eius ad custodiam quos acceperat, Arios pro Beso armare. Illô igitur praevertens sexcentis biduo stadiis urbem Artacoenta [d] Ariorum regiam venit. Quo viso Satibarzanes una paucis conscius meriti fugit: ceteri puniuntur mali consilii vel obsequii [e] mercede. Quîs gestis, Xazacertam [1] Alexandro revertenti offertur unus Darii interfectorum, afficiturque serviliter verberibus ac morte. Edoctusque ab eo super consciis in Besum ducit exercitum.

(a) Cod. *nomine*. (b) Cod. *Artaxersi*, sed superius bis *Xersii*. (c) Cod. *electi mente iactantiae*. (d) Ita cod. Arrianus Ἀρτακόανα, Curtius *Artacacna*, et quidem id vocabulum vehementer variat. Vide Curtii interpretes vi. 6. (e) Cod. *obsequio*.

---

(1) Cod. hoc loco *Xazacurtam*, quae inflexio accedit nonnihil ad Ζευδράκαρτα Arriani. Nota etiam *m* finalem, quum superius scriptum fuerit *Xazacerta*.

rimae domi- Ale-

LXXIV. Eo vero itinere gentes subiugat plurimas: tum Dracas tum Arachotas barbaros vicinos Indiis [a], mari rubro (1) imminentes: Arios quoque qui nuper obsequio defecerant: idque hieme multa iniquum militibus inpeditis. Enim vero in hos ducibus inmissis, ipse Caucasum tendit amore vincendae difficultatis, et illic quoque Alexandriam sibi ad fidem laboris instituit [b].

ander im su-

LXXV. Quam molienti nuntiatur, Besum ultra transgressum Oxum flumen navibus superavisse, quas omnes incenderit, ne persequendi [c] sit libido. Igitur nihil moratus ipse quoque audet in Caucasum longitudine sui Tauro continuum, saxis incondite arduum neque gradibilem ut videbatur, intersitumque parvis [d] arboribus. Cetera terebinthum [e] illic aiunt *et* silphium gigni: quo facile adpasci [f] oves floris

(a) Cod. *Tum Dracastrum Arachotas barbaras barbarorum vicinas Indiis.* (b) Cod. *ad fidem laboris institutae nominis difficultate.* (c) Cod. *par sequentis*, quod fortasse ferri potest. (d) Cod. *paris.* (e) Cod. *ceteraque vitio bonum illic* etc. quae corrigenda fuerunt ex Arriano III. 28. (f) Cod. *quo facile adpari.*

(1) Nempe Erythraeo indico.

eius esu et usu frugis et radicium (a) delectatas: eoque et hominibus gaudet (1) carne sola contentis, martiis prorsus, et belli usibus amicissimis.

Vana fuga Besi.

LXXVI. Quippe hinc Besus non modo gentem (b) optaverat (2), verum quidquid suppetule insequentibus foret, id omne corrumpens abolensque (c) incendio, geminaverat difficultatem paria temtantibus. Sed enim frustra id quidem. Ita omnibus superatis, quod se suosque Alexander docuerat (d) fama Aorni primum, tum penes Bactra viatica esse (e), ipse quoque Oxum iam superaverat.

Alexander Oxum transmittit.

LXXVII. Ubi cum facultas transitui nulla esset, probat nihil ita mortalibus arduum, cui non viam perfacile sapientia straverit. Quod enim alias (f) praesenti usui suppetiari adverterat (3), promere suos (4) pelles iubet, quibus

(a) Cod. *floris eius et usu frugis et usu radicium.* (b) Cod. *gente.* (c) Cod. *corrupta amolitasve.* (d) Cod. *docte.* (e) Cod. *viaticassel.* (f) Cod. *aliud.*

(1) Nempe frequens est incolis Caucasus, ut ait Arrianus III. 28.

(2) Id est populum in arma abduxerat.

(3) Huius artificii militaris exemplum est etiam apud Xenophontem *Cyri exped.* I. 5. ff. 10.

(4) Nempe milites.

subtendere (a) gignentium frivola aridaque constringi quam maxime in vinculis crebrioribus docet. His quippe pactis, substratu levium densarumque itidem et superiectu trabilacularum (b) calcatu tabulandarum conexa (c) utrimquesecus pellium pragmenta usum ratium integraverant sibique pecorique. In hunc modum sarcinis transportatis, non superstantibus tantum fida militibus, sed annantibus quoque animandis, si statio horruisset, opinione facilior transmissio fuit, cum sex stadiis latitudinis alveus Oxi amnis pateret.

18 ca- LXXVIII. Nec tamen quisquam ausus obsistere est: quin etiam nuntiatur iam planiora perinantibus (d) Besum ibi (e) vinctum a suis communi pretium culpae servari pro his, quibuscum fugerat, reum. Quare exim iter solito patientius (f) facit. Ptolomaeum (g) vero Lagi praeire susceptum Besum ad seque perducere antemittit. Nec mora, vinctus

(a) Cod. *promere suos pelles, quibus subtendere iubet eis.* (b) Ita cod. nisi est mendum pro *trabicularum.* (c) Ita cod. cum una *n.* (d) Ita cod. Videtur autem scribendum *peregrinantibus* aut *permeantibus.* (e) Cod. *ubi.* (f) Cod. *patientibus.* (g) Ita cod. constanter *Ptolomaeum*, non *Ptolemaeum.*

offertur, unaque flamma (a) irae eius extincta. Ita increpitum perfidiae servilis, eoque (b) nomine verberatum, ad poenae conperendinationem custodiri in tempora mandat. In ceteros venia liberalis.

Sogdiana provincia occupatur.

LXXIX. Hisque in hunc modum gestis, exim sibi equorum numerum integrat, qui admodum plurimi omni genere difficultatum varie defecerant. Ipse ire Maracunda (1) contendit, quae Sogdianis est regia, Tanaimque (2) exim qui subortus e Caucaso ingressurusque hyrcanum mare Asiam Europamque dispertit (c). Eius pars fertur Tanaidos humo Asia paludibus Moeotîs emergere denuo, causasque Euxino dare, ut cursu quo volvitur urgeatur (3).

(a) Cod. *offerunt una ceu flammo.* (b) Cod. *proque eoque.* (c) Cod. *dispergit.*

(1) Ita cod. constanter *Maracunda*, at alii scriptores *Maracanda*. Inferius cap. LXXXIV. scribitur *Maracundam*.

(2) Cod. hoc loco *Tanan* sed mox *Tanaim*. Porro intelligendus *Iaxartes* teste Plinio VI. sect. 18. *Includente flumine Iaxarte, quod Scythae Silin vocant: Alexander milites que eius Tanain putavere esse.*

(3) Nempe: *Fertur pars eius Tanaidos ex Asia allapsa emergere denuo paludibus Maeotidis* (seu *Maeotîs*) etc. Quoniam vero Auctor Itinerarii plerumque cum Arriano consentit, iuvat heic exhibere locum ipsum Arriani de re

:donum irsores atur.

LXXX. Eo itinere tamen praemissos Macedonum castra metatum, improviso offusi paucis indigenae, opprimunt obtruncantque, qui in triginta (a) haud (b) minus milibus Alexandro venienti obversari decreverant. Enim mox Alexandro ingruente, ad montium celsiora concrepant (c). Sed ubi eis primo conflictu (d) fortùna blandita est, Alexandro crus

(a) Ita cod. *in triginta.* (b) Cod. *aut.* (c) Cod. *concrepunt.* (d) Cod. *conflicto.*

eadem III. 30. Ἐνθένδε ἐπὶ τὸν Τάναϊν ποταμὸν προσήει. Τῷ δὲ Ταναΐδι τούτῳ, ὃν δὴ καὶ Ὀρξάντην ἄλλῳ ὀνόματι πρὸς τῶν ἐπιχωρίων βαρβάρων καλεῖσθαι λέγει Ἀριστόβουλος, αἱ πηγαὶ μὲν ἐκ τοῦ Καυκάσου ὄρους καὶ αὐτῷ εἰσίν· ἐξίησι δὲ καὶ οὗτος ὁ ποταμὸς ἐς τὴν ὑρκανίαν θάλασσαν. Ἄλλος δ' ἂν εἴη Τάναϊς, ὑπὲρ ὅτου λέγει ὁ Ἡρόδοτος ὁ λογοποιὸς, ὄγδοον εἶναι τὸν ποταμὸν τὸν σκυθικὸν Τάναϊν, καὶ ῥέειν μὲν ἐκ λίμνης μεγάλης ἀνίσχοντα, ἐκδιδόναι δὲ ἐς λίμνην ἔτι μείζω τὴν καλουμένην Μαιῶτιν· Καὶ τὸν Τάναϊν τοῦτον εἰσὶν οἳ ὅρον ποιοῦσι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης· οἷς δὴ ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ πόντου τοῦ Εὐξείνου ἡ λίμνη τε ἡ Μαιῶτις καὶ ὁ ἐς ταύτην ἐξιὼν ποταμὸς ὁ Τάναϊς οὗτος, διείργει τὴν Ἀσίαν τε καὶ τὴν Εὐρώπην. *Inde ad Tanaim fluvium profectus est* (Alexander). *Huius fluminis, quod et alio nomine Orxantem a finitimis barbaris appellari Aristobulus dicit, fontes e Caucaso item monte oriuntur : in hyrcanum autem mare idem exit. Alius porro est Tanais, de quo Herodotus historicus dicit, octavum esse flumen scythicum Tanaim, eiusque fontes ex magno lacu ortos fluere, et in alium maiorem lacum, Maeotim dictum, ferri. Atque hunc Tanaim sunt qui Asiae atque Europae terminum statuant : quorum de sententia tum Maeotis ab intimo sinu ponti Euxini, tum in eam illabens iste fluvius Tanais Asiam et Europam separant.*

sagitta transiecto, ulterius ausi eo usque caeduntur, ut vix octo de triginta milibus laberentur.

Abiorum scytharum legatio.

LXXXI. Quibus gestis, Abii scythae ab Homero iustitiae laudati (1) legatione se dedunt, moremque gesturos victori profitentur, quantum solis corporibus queant, quoniam quisque pauperior liberior infestatore (2). Eorum denique moribus delectatus remissis adiungit, studio veri (a) discendi, qui (b) quid colerent aut viverent renuntiarent (3). Ipse progressus ad Tanaim illic quoque urbem sibi instituit haud disparem magnitudine cognominem Alexandriis: idque usui cavens, siquando post in eadem (4) militaretur.

Septem urbes rebellant.

LXXXII. Sed inconciliantibus (5) Besi sociis, iugumque gentium nominantibus,

(a) Cod. *vero.* (b) Cod. *quicquid.*

(1) Iliad. XIII. 6. Ἀβίων τε δικαιοτάτων ἀνθρώπων.

(2) Nimirum et apud Frontonem *Principia hist.* fragm. I. barbari asiatici dicuntur : *libertatem inopia sortiti, quia inopem subigendi sterilis fructus laboris capitur.*

(3) Ex cap. XCV. constat Alexandrum Abiorum legatis, redeuntibus ad gentem suam, addidisse aliquot qui explorarent Abiorum mores sibique certius nuntiarent.

(4) Nempe regione Scytharum, ut ait Arrianus IV. 1.

(5) Nempe improbantibus.

metu poenae [a] septem urbes consulto pari graecos custodes interimunt. Quarum quae Cyri civitas dicta Craterus multa cum militum manu mittitur obsessurus, neu quid ultra liberius queant. Ipse Gazam primo congressu aliasque quattuor biduo capit.

Cyropolis pugnatur.

LXXXIII. Tum Cyri adgreditur situ murisque firmissimam, quam ·XV· scilicet armatorum milia tuerentur, nulla victualium [b] indigentia: Iamque machinis in id admotis [c], repente amnem, ut prius animo praesumserat, qui eam urbem agmine turbido [d] interfluit, transit Alexander nihilque opinantes obtruncat. Tunc secure urbis eius potitum se ratus animo defereverat. Neque inpune id aut modestiae merito: acriter enim incolae congregati inter primos qui inruperant Alexandrum quoque saxo caput graviter vulnerant. Sed non eo secius [e] inritatis protinus Graecis capitur civitas vastaturque, nihilo minus rege in

---

(a) Cod. *poene.* (b) Cod. *nulli victualibus.* (c) Cod. *amotis.* (d) Cod. *turbi.* (e) Cod. *Sed nos eos etius.*

opere fervente. Quae vero septima civitas exempli metu ad modestiam ducta est.

Alexandriae ad Tanaim aedificatio absolvitur.

LXXXIV. Verum sic [a] quoque Maracundam contendit, ubi sui obsederi [b] nuntiantur [c], et praeterea Scythae trans Tanaim obturbabant. Quare suis legat propere suppetias. Ipse vicesima die urbem quam praecoepit substruit [1] poenâ captivorum usus ad operis festinationem tali in tempore necessarii: datis incolis quos aetas aut vulnera deprecabantur, item [d] militiam nolentibus aut etiam nequeuntibus et in id idoneis peritia necessariorum.

Expeditio in Scythas trans Tanaim.

LXXXV. Verum imminentibus Scythis superbe, is (saepe [e] conatum cum sacrificia cohiberent, idque creberrime) vincit imperatoria indignatione, vinceret ratio quae fato obviabat [2]. Ac nocte Tanai

---

(a) Cod. *si.* (b) Ita cod. *obsederi*, at inferius *obsidebantur*. (c) Videtur scribendum *nuntiabantur*. (d) Cod. *idem*. (e) Cod. *hisaepe*.

---

(1) Cod. *subruit*. Sed omnino dicendum *substruit*. Agitur enim de condita Alexandria ad Tanaim. Recole cap. LXXXI. et Arrianum IV. 3.

(2) Locus nimio studio brevitatis obscurus, vel etiam corruptus, haurit lucem ab Arriano IV. 4. qui ait Alexandro pro transitu Tanais sacrificanti non semel infausta signa esse prodita monente vate Aristandro

transmisso tam facile quam audacter hostes primo incursu fugat caeditque palantes. Eos vero intemperantius persequens siti aestivae succumbit. Neque aqua utibilis reperta. Quidquid de fluviis aut rivis (a) ab aestivo in lacunis erat, eo proni ac lingua lambentes hausto ceu necessario, latente eius peste corrupti sunt. Quippe ea qualitas alvo laxandae efficacissima. Ita omnes viribus vacuati aestu (b) intestino caloris, ut minus nonnulli hoste *quam* vitio (c) praevenirentur. Insecuti nihilominus eorum legati veniam erratis post (d) victoriam retulerunt.

es Ma- um. LXXXVI. Ii porro Macedones qui in arce Maracundae obsidebantur, ante adventum auxilii eruptione facta disiecerant hostes ac fugarant. Longius tamen eos in (e) Sogdianos insecuti, ubi de reditu consulunt amnemque

(a) Cod. *nivis*. (b) Cod. *vacuate gestu*. (c) Cod. *hostilis vitio*. (d) Cod. *pro victoriam*. (e) Cod. pro *in* habet *qui*.

ut ab eo consilio recederet. Alexandrum nihilominus pudore et indignatione impellentibus Tanaim superasse Scythasque in fugam vertisse: sed mox ipsum cum exercitu gravissima siti pressum epotaque insalubri aqua periculose aegrotavisse.

Polimetum [a] adfuere, sensim prosequentibus Scythis inexploratam adorti [b] alvei partem, limo profundius retentantur [c]. Idque ubi hostis gnarus [d] locorum videt, praevenit, adortique [e] rerum imperitos ac male cedentes [f], comminus conficiunt [g] omnes, nisi quis praevenisset pedum aut visuum [h] potens. Neque amplius equitibus semiermibus ·XL· peditibus [i] ·CCC· fugere.

Vindicta Alexandri. Flumina evanescentia.

LXXXVII. Quibus Alexander nuntiatis, Maracunda contendit, auctoremque eius sceleris Spitantem (1) fugientem secutus omni cum socio interfecit. Suos sepelit, vastatque regiones quas Polimetus amnis ambit aut rigat, qui progressus ulterius harenis bibitur et receptatur, facitque invia cuncta, subsidiis colentium [k] nullis: quoniam illic et alii famosi amnes

(a) Arrianus scribit Πολυτίμητον. (b) Cod. *adortari*. (c) Cod. *reretantur*. (d) Cod. *ignarus*. (e) Cod. *adortatique*. (f) Cod. *credentes*, sed fuit emendandum ex Arriano IV. 5. (g) Cod. *fugiunt*. (h) Cod. *visum*. (i) Cod. *peditum*. (k) Cod. *et colentium*.

(1) Ita cod. *Spitantem*. At Arrianus IV. 5. habet *Spitamenem*, quod omnino scripsissem, nisi *Spitans* diceretur heic occisus, quum tamen *Spitamenes* (in cod. *Pistamenes*) adhuc vivat inferius cap. XCVIII. Itinerarii. Nihilominus et heic *Spitamenem* dicendum puto.

hauriantur [a], Pardis [1] qui Mardos, Dariusque qui Hunnos [2] interfluit, et Estumandrus [b] veniens per Evergetas. Hi omnes illic sepulti vanescunt.

sup- LXXXVIII. Hieme igitur apud Arimaspos declinata, dat sese legationibus obsequentium aut paciscentium quod [c] usus aut quies vellet: Besumque accitum et rursus increpitum et verberibus punit et gloria [3], mutilatis tamen prius et naribus auribusque: idque supplicii genus durius visum quam severitas graeca est.

ındri t ad- i. LXXXIX. Nam et cetera eius cultûs et affluentiae, more Medorum, suorum plerique iam sedulo aversabantur, cum luxu mores adrogantiâque mutasset:

(a) Cod. *auriantur.* (b) Ita cod. (c) Cod. *quo.*

(1) Apud Arrianum IV. 6. est. Ἔπαρδος.

(2) Si Arrianum IV. 6. sequeris dic *Ariusque qui Arios.* Codex habet *Dariusque qui unos.* Sane superius cap. LXXIX. n. 2. vidimus a militibus Alexandri *Iaxartem* habitum pro *Tanai.* Plutarchus item p. 62. docet, Alexandrum in hyrcano mari putasse paludem Maeotim restagnare, *μάλιστα δὲ εἴκασε τῆς Μαιώτιδος λίμνης ἀνακοπὴν εἶναι.* Iamvero Hunnos ultra paludem Maeotim incoluisse exploratum est (Amm. Marcell. XXXI. 2.). Sed enim tutius existimo Arrianum sequi, nam codex ambrosianus perantiquus quidem est sed tamen mendosissimus.

(3) Nempe *ignominia afficit.*

tum mensae modo, tum vestium pretio, tum apicis vanitate is qui (a) utroque de latere heraclidas sibi aeacidasque censeret, Arsacidum (1) tamen aemulationi concesserit, victi rem passus (b), quorum (2) moribus obsecundabat: idque ei omnes animi glorias obumbrabat.

Convivium. XC. Praesertim ubi amicissimum sibi Clitum illum Granici propugnatorem ex causa convivii incitus interfecerit (die sacro quod (3) *pro* (4) Libero Castoribus fecerat) qui (c) epulo accubabat una blanditoribus regis. Tum supra ipsos fortitudinis Deos (5) laudari ab adsentatoribus coeptus, patri quoque se Philippo anteferri delectabatur.

Cliti mors. XCI. Enimvero Clitus uti Alexandrum amicum restitueret in viam, neque concederet ei malam morum adrogantiam coalescere, cui modestia et

---

(a) Cod. *es qui.* (b) Cod. *passum. His.* (c) Cod. *et quae.*

---

(1) Auctor loquitur *προληπτικῶς*.

(2) Nempe Arsacidum.

(3) Nempe *convivii quod die sacro* etc.

(4) Addidi *pro.* Ait enim Arrianus IV. 8. *Τὸν δὲ τοῦ Διονύσου μὲν ἐν τῷ τότε ἀμελῆσαι λέγουσι, Διοσκούροιν δὲ θῦσαι, aiunt tum temporis, neglecto Baccho, Dioscuris sacrum fecisse.*

(5) Nempe *Castores et Herculem*, ut ait Arrianus IV. 8.

verecundia plus laudis adferret, amico liber, religiosus in Philippum; Eum vero se anteferre respondit, qui hos fecerit suos animi viribus corporisque (a) cum quibus vicerit, non eum (b) qui talibus gaudeat. Quae ubi ultra (1), nec pudet regem vino calentem, Cliti (c) verbis gladio respondetur. Sed enim mox in id recidit paenitudinis, ut eum vitae pigeret adeo inpigre intemperantis: ni amici magis id offensae Dei Liberi, quam eius moribus darent; qui sic posthabitum sollemne (d) suum ultus furore putaretur: aut invidentia laudum earum aemulus (e).

thenis

XCII. Quare tum quidem curam corporis recipit, vitium tamen gliscit. Quippe iam adoratum se volens, salutari more mortalium neglegebat. Verum sapiens Callisthenes comes et amicus (f) arcere hominem et deducere palpo temptabat: eo quoque addito, quod quam

---

(a) Cod. *corporibusque*. (b) Cod. *nune his*. (c) Cod. *dati*. (d) Cod. *post obitum sollemnem*. (e) Cod. *laudantium earum aemuli*. (f) Cod. *ei amice*.

---

(1) Mira scribentis brevitas! Dicendum enim erat *quae ubi ultra modum oggerit*.

iustum sit infestari eum qui insignia regni quae sua *non* sunt usurparit [a], tam a Diis posse puniri abiurationis qui sibi adeo faveant [b] honore iactantiae [1]. Sed neque proficit Callisthenes, et mox [2] inter proditores relatus ex causa tali morte punitus est.

Hermolaus puer verberatur ab Alexandro.

XCIII. Mos erat, regibus optimatium liberos ministrare [c], ad custodiam scilicet regiam et obsequia liberalia. E quîs Hermolaus quoque Sopolidis [d] erat bonis moribus roboreque, quorum utrobique studens, regi de corpore, animo tamen ac disciplinis militans Callistheni, ubi eum quaereres sat placebat. Is venante [e] Alexandro

(*a*) Cod. *usurpari ad.* (*b*) Cod. *ad eos faverant.* Porro haud scio an *ad eos* fuerit retinendum vel *ad Deos* scribendum. (*c*) Cod. *ministrari.* (*d*) Cod. *Selpolidus.* (*e*) Cod. *venatu.*

(1) Apud Arrianum IV. 11. sic loquitur Callisthenes: *οὐδὲ Ἀλέξανδρον ἀνασχέσθαι ἂν, εἰ τῶν ἰδιωτῶν τις εἰσποιοῖτο ταῖς βασιλικαῖς τιμαῖς χειροτονίᾳ ἢ ψήφῳ οὐ δικαίᾳ· πολὺ ἂν οὖν δικαιότερον τοὺς Θεοὺς δυσχεραίνειν ὅσοι ἄνθρωποι ἐς τὰς θείας τιμὰς σφᾶς εἰσποιοῦσιν, ἢ πρὸς ἄλλων εἰσποιούμενοι ἀνέχονται*: *Non pateretur Alexander privatum aliquem regios honores electione suffragiisque illegitimis usurpare; multo itaque iustius Deos indignaturos, siquis mortalis divinos honores sibi adroget, aut ab aliis delatos admittat.*

(2) Quo tempore id evenerit videsis sis inferius cap. CIII.

in aprum exspectabilis [1] formae, ipse [a] prior bestiam sternit, et stratâ gloriatur, utque immodestae fortitudinis ab rege verberatur.

rmolai itio. XCIV. Quod cum acrius merito sed ingenue doluisset Hermolaus coniurat in regem cum Sostrato et Amynta et Antipatro Asclepiodori, tum Epimene et Anticle et Philota. His amicis in sua iniuria fervescentibus, pactum fit, nocte Antipatri [2] conclavi [3] regis irruerent. Neque id quitum. Ita pernox rex convivio perdurarat. Sunt qui etiam prohibitum ire vatis *voce*, ne quidquam esset in aula multis praemonitis ratae [4].

(*a*) Cod. *inte.*

(1) Ita cod. *expectabilis* pro *expetibilis.* Et quidem eo vocabulo usus est eâdem cum sententiâ Tacitus *Annal.* XVI. 21. Sed lectionem optimam e textu Taciti Rhenanus eiecit.

(2) Nempe qua Antipater excubias ageret.

(3) Nota *irruo* cum tertio casu, quum alibi iungatur quarto, nisi forte est mendum pro *conclave.*

(4) Nempe ex multis divinis indiciis suspicantis insidias aulicas. Locus autem sic est corruptus in codice: *Sunt quia iam prohibitus ire vatis ne quidquam esset in aula erat multis praemonitis rata.* Res ita narratur apud Curtium VIII. 6. *Quum iam lux adpeteret et convivium solvitur, et coniurati exceperunt regem, laeti occasionem exsequendi sceleris admotam; quum mulier adtonitae, ut creditum est, mentis, conversari in regia solita, quia instinctu videbatur futura praedicere, non occurrit modo abeunti, sed etiam semet obiecit: vultu et oculis motum praeferens animi, ut rediret in convivium monuit.*

Itaque Ptolomaeum rem sibi proditam detulisse, Callisthenisque (a) sententiam in disciputi facinore suspectatam, de prioris inefficacia libertatis (1): cum Hermolaus tamen acri in opere tormentorum, praeter sui verbera, nihil questus sit aut confessus.

Abiorum mores.

XCV. Sed reverentiam legatio Scythica de Abiis *iterum attulit*, dictoque audientes fore se muneribus attestabantur. Quae munera erant filiae regales pulchrae ingenio vel cultu naturae eius, si suis vellet pignore fidei. Namque ad reliqua sat divites, sunt Abii libertatis pariter et paupertatis. Adstare (b) vero vel regem (2) ut coram iussis auscultet. Nam (c) et missis in hoc (3) referre volentibus erat (4) mores

(a) Cod. *Callisthenique.* (b) Cod. *Quae munera erant fila regalia* (atqui Arrianus IV. 15. ait *filias*) *pulcra ingenio vel cultu naturae eius, si suis vellet pignore fidei. Namque ad reliqua ut alias addivites sunt Abii libertatis pariter et paupertatis. Adstire* etc. (c) Cod. *Et nam.*

(1) Confer superius cap. XCII.
(2) Scilicet Abiorum. Confer Arrianum IV. 15.
(3) Confer cap. LXXXI.
(4) Huius syntaxis exemplum est etiam apud Frontonem *de feriis Alsiensibus* epist. III. ed. mediol. p. 188. *Nunc quoque si tibi fabulam brevem libenti est audire, audi.*

abios et munditias paupertatis utque [a] sit eorum invidia potioribus de plus nihil habendo. Enim arcus Abiis [b] et sagitta(quod eis totum est) et vitae quaestus et hereditas : sola sagitta venantibus, carne altis abunde et lacte, et munitis pellibus ad tolerantiam : cetera pro opibus hospitales et loqui blanda cum moribus.

XCVI. Sed Pharasmenes quoque Chorasmiorum rex equites adduxerat Alexandro militatum, vicinus scythicis Unimammis [1], in quas sibi hostes praeiret si iuberetur, supra viros ut sciat martias. Alexander vero his Indos praeoptans [c], se ait redire in Graecias [d], ut exim reliqua eius belli agat. Oxum igitur et Sogdianos retractat turbare.

XCVII. Nuntiati [e] ibi Alexandro duo fontes futuri praesagio suborti, horrori fuere prae admiratione : quorum

(a) Cod. *atque*. (b) Cod. *Abios*. (c) Cod. *praeoptatumque*. (d) Ita cod. *Graecias*. (e) Cod. *nuntiato sibi*.

(1) Nempe *Amazonibus*.

qui olei erat, laboris atque sudoris index aestimabatur, quîs mederi valet olivi unguentum [a]: qui vero vini, lasciviae et laeticiae de Dei munere [1]. Haec quippe in id demonstrata de post gestis adsertio est.

Pistamenes opprimitur. XCVIII. Dimissis ergo qui praesentia tuerentur, Maracunda ipse festinat. Pistamenes [2] quippe, qui inde desciverat Massagetis congregatus iusti belli facie iam agere nuntiabatur. Sed invaso castello potitum [3] praeda per Sogdianos, Phiton et Aristobolus [4] cytharoedus, qui una aulico ministerio illic agebant, egressi cum equitibus octoginta naviter satis et inpigre incursarant quae ducebantur. Mox tamen excepti insidiis a Pistamene plerique eorum et una Aristobolus oppetivere. Pistamenes vero post id fugiens conscientia sceleris in desertis caeditur [5] Cratero insecuto. Ipse quoque

(a) Cod. *unguento.*

(1) Ita Virgilius *Aeneid.* I. 636. *Munera laetitiamque Dei.*

(2) Recole cap. LXXXVII. p. 56. n. 1. Sane Arrianus IV. 16. Curtius VIII. 3. habent *Spitamenem.*

(3) Nempe *ad potiendum.*

(4) Apud Arrianum IV. 16. est *Aristonicus.*

(5) Nempe eius exercitus.

a suis captus ut auctor culpae arguitur, tumque Alexandro ad supplicium datur iure plectendus.

XCIX. Sed enim hac cura deposita Indos (1) nihil sibi noxios intentus animo petram adgreditur re et nomine arduam. Id vero castellum est praeruptis admodum inpositum inaccessisque (a) rupibus montium, quô plebs multa convenerat Sogdianorum, nullo indigentiae metu, copiis ante congestis. Ubi ergo oblata sibi venia non cessere, magnum praemium publicat ausuris eius saxi inscensionem auri talentum primo, tunc (2) precium secuturis.

C. Reperti omnes quadringenti viri, qui patravere rem in hunc modum. Paxillis ferreis (b) quibus pelles intendunt, praetenta face, ea parte praerupti qua fieri posset aut gelu cederet, mutuo innixi fiebant: eisque subvecti paulatim

(a) Cod. *incassis quae*. (b) Cod. *paxillos ferreos*.

(1) Nempe *in Indos*. Omittit autem saepe praepositiones Auctor Itinerarii.

(2) *Tunc* pro *tum* videsis apud Symmachum *orat. pro Severo* cap. 2. atque in variis lectionibus Plinii in eadem Symmachi editione mediolanensi p. 64.

omni [a] sub nocte tandem evadunt armis una, cumque luce inopini inruunt securos et inermes barbaros ac semisomnes, inpeditosque mulierculis et infantibus praecipites agunt, nihil eorum paucitatis scientes donicum reliqui sese dederant, et aditu reserato quem inserabiliter obstruxerant, Alexander receptaretur et [b] copiae. Nec tamen amplius viris ·XX· desideratis, quos ascensionem molientes, ubi loci conditio fefellisset, deiectos [c] in praeceps ne sepulturae quidem nisi nivium profunditate servarat casus aut fatum.

Alexandri nuptiae cum Roxane.

CI. Igitur his victor copiis fotus auctusque, quomodo si arte [1] Bactrianorum regis affectus opesque illic repperisset, eius virginem filiam, Roxanem nomine, magno formae merito et nobilitatis sibi coniungit. Is ille scilicet, quem Darii uxor veneriae sane pulchritudinis femina non evicerit. Denique Oxyarten [2] debito sibi soceri honore dignatur.

(a) Ita cod. *omni.* (b) Cod. *ut.* (c) Cod. *deiectis.*

---

(1) Ita cod. Sed enim videbatur scribendum: *quomodo si in arce Bactrianorum regis* (Persarum) *affectus opesque repperisset* etc. Sic enim narratio congrueret cum Arriano IV. 19.

(2) Is erat Bactrianorum rex, ut quidem ait Diodorus XVIII. 3.

rieni m de-

CII. Hinc ducit in aliam petram celsam stadiis viginti, sed sexaginta *ad* ambiendam faciem sunt [a], alviabilem calli, superne aequoream virentemque, soli ubere et mollitudinis divitem [1]. Chorieni [b] id castellum vocabant, regis nomine, qui illuc [c] confugerat, Chorieni. Verum quod eius saxi calcem naturali vallo munitam intueretur, id primum explet caesu [d] frondium et adgestu humi saxorumque opere pervicaci. Iam denique labore provecto scalisque admotis, Chorienus, internuntio Oxyarta, pretium veniae victori se suosque transcribit. Eodem merito procurationem sibi accepit quod regnum habebat, quoniam victorem exercitum non labore militiae modo adeo conperendinatae, verum hiemis quoque vi et indigentia fatigatum apparatus sui largis opibus refovisset, nec decima quidem parte totius affluentiae dispensata.

(*a*) Ita cod. Haud scio an scribendum *facienda sunt.* (*b*) Cod. *Chorienis*, at mox bis *Chorienus*: (*c*) Cod. *illi.* (*d*) Cod. *esu.*

(1) Nempe divitem ubere soli mollis. Ut illud Virgilii *Aeneid.* VIII. 436.

Squamis serpentum auroque polibant.

Alexander denique totum Persarum imperium sibi acquirit.

CIII. Ad haec, siqui rebellium reliqui, omnibus perditis subiugatisve repedata Bactra tempore quo Callisthenes una cum insidiatoribus regis suspectatus est. Hac [a] sub fine Alexandro Persarum imperium integratum est, quo tuendo Amyntae dato, Bactris ipse profectus retransmittit [b] protinus Caucasum quem eumdem Taurum [c] diximus (1), nomine modo de continuatione mutato.

Taxilis regis indi deditio.

CIV. Undecima die quam super molitus est illic Alexandriam (2) venit. Transmissis inde regionibus Parapapisamidium [d], perque Nicaeam oppidum et Cophoena [e] flumen Indum petere contendit, Taxile sibi munifico, qui partes, quibus viandum, primas Indiae tunc tenebat, eumque praemittit [f] una suis paratum Indi transmissionem conatum (3).

(a) Cod. *haec.* (b) Ita cod. *retransmittit.* (c) Cod. *Caucasuque tnremin Taurum* etc. (d) Ita cod. (e) Cod. *Foena.* (f) *praetermittit.*

---

(1) Cap. LXXV.

(2) Arrianus IV. 22. ait Alexandrum transmisso Caucaso venisse decima die Alexandriam quam apud Parapamisadas ipse condiderat quum primum in Bactra irrueret.

(3) Nempe praemittit ad conandum Indi fluminis transmissionem.

Denique datum hostium ducem viantibus intercedere capiunt (1): itaque perviant, multis aliis gentibus caesis et oppidis captis.

Ale- ricto- ndia. CV. Nec minus Alexander agens, siquis obturbet insequentis sagitta etiam humerum superscribitur: Choëque (a) amni transmisso quisquis obvius sternitur: et Argacum (2) urbem incensam desperatamque a civibus instaurari procurat merito opportunitatis. Tum reperta hostium multitudine, trifariam superat iustis omnibus (b) proeliis. Ducenta denique triginta boum milia illic capta formae merito destinat una captivis Macedoniae cultum agros suorum et suosce (c).

(a) Cod. *Civiaque.* (b) Ita cod. *omnibus*. (c) Cod. *Machedio cultum. Agros suorum et suasci.*

---

(1) Ita omnino se habet locus in codice. Videtur autem sententia: *Denique hostium ducem missum ad intercedendum capiunt.* Suspicabar etiam locum esse corruptum, intelligendumque *Astem* unum e praesidibus indicis quem praemissi cum Taxile Macedones quadam in urbe obsessum interfecerunt, uti narrat Arrianus IV. 22.

(2) Ita cod. Variat autem hoc vocabulum apud Arrianum IV. 23. Ἄνδρακα, Ἄνδακα, Ἄνδηλα. Apud Curtium item VIII. 10 *Acadera, Acadeira, Acadira, Adaca, Adacae.*

Accae domiti.

CVI. Tum conperto gentes Accas quadraginta milia armavisse, per amnem Poturaeum (1) in eos (a) ire festinat: iique (b) in oppida discessere in id longe ante munita. Sed enim castra eminus molientes inruunt Graecos: hique (c) astu cedere simulant: converso deinde (d) agmine sternuntur: pars muro clauduntur omni praesidio munitissimo. Sed enim res haud in facili erat duplici septu (e) múnitos accedere: et ibi denique Alexander crus sagitta vulneratur. Sed die quarta belli in opere prae muro interfecto rege se dedunt. Idque Alexandro volenti admodum fuit, ut conmilitio accederent. Sed ubi producti fidem mutant, vallati caeduntur.

Baziphara et Hora urbes captae.

CVII. Hinc Coenona ducem mittit Baziphara obsidere, Attalumque Hora urbem, ratus casu Accarum eas ad obsequium ductum iri. Sed his loco magis quam exemplo fidentibus, ipse utramque urbem, quamvis inpigre

(a) Ita cod. *eos*. (b) Cod. *eique*. (c) Cod. *hincce*. (d) Cod. *denique*. (e) Ita cod. nisi est mendum pro *septo*.

(1) Hunc amnem dicit Γουραῖον Arrianus IV. 25.

obluctatas, Baziphara sive Horam (a) nullo negotio transiens capit: quamquam Baziphárae viri contemptu paucorum advenas irruissent. Ubi tamen plerique cecidere, quisque evaserat petram munitissimam confluunt.

ini- api- CVIII. Is locus petrae ducentis stadiis circumitur, erigitur decem, aditu tenui, mollis in culmine, et fontium scatens, patiensque industriam mille hominum ruscularum (b). Igitur eô veniens capit plurimas civitates. Tum petram adgresso obsidionemque molienti transfugae duces coepti moliminis viam praeeunt ei inscensus. Itaque capti deductique praedae fuere qui bello restiterant.

nder flu- lum. CIX. At enim nuntiato rursum Accas muros (c) indos armis oppressisse studio fidentiore, et elephantes suos per silvestria amandasse; ubi eô venit, muros desertos incensamque urbem videt, et dilapsos omnes qua tutius lateant. Quare aliis persecutione legata, quaesitisque eorum elephantis (d) et captis,

---

(a) Ita cod. at superius *Hora*. (b) Ita cod. nisi mavis *ruricolarum*. (c) Cod. *Sacamuros*. (d) Ita cod. at superius *elephantes*.

Indum cum exercitu venit, et his quae longius sunt necessaria copiis reperta transitui substantia [a] non sera transmittit [1].

Indiae descriptio brevis.

CX. India omnis orsa e septentrione, amplexaque omne quidquid est persicum [b], Aegyptum usque Aethiopasque continuat. Ipsa vero extrinsecus ubique oceano munitur, interfluo mari Hippallo [c], cuius sinus Persas includit. Sed enim nomen hoc Indiae late dispersum multarum admodum gentium est ferax praecipue beluarum inter odora gignentium [d], qui [e] sunt elephanti draconesque iugerales: nam pardi leonesve vel tigres iuxtim haec cicures fuant.

Porus vincitur.

CXI. Ea vero tempestate quam loquor potens Indiae Porus erat, stupendus satis supra hominum magnitudines, neque vero ingenio inferior quam artuatus [2]. Is ubi scit, Alexandrum ad sese

(a) Cod. *substantiam.* (b) Cod. *persicam.* (c) Ita cod. perspicue *Hippallo.* (d) Ita omnino codex. (e) Cod. *quam.*

(1) Sermo est de navibus et ponte iussu Alexandri in flumine Indo constructo. Confer Arrianum in calce libri IV.

(2) Nota novam significationem vocabuli *artuatus*, nisi forte scribendum est *artubus.*

moliri iter [a], absit obnuntiat: sed incitat mage, acrique bello superatur et capitur. Receptus tamen ad amicos Alexandri merito virtutium [1] procurare quod [2] erat rex recepit. Ita pars est virtutis, ea [b] quibus praefueris ut potior [c], aeque sane nunc mox cessisse potiori: quoniam quisque mediocritatis est agnitor satis fecerit sese noscendo.

.or- CXII. Exim magnas Pecanum et Musicanum regiones exsequitur, ac sibi congregat. Petram quoque quae Aornis [d] vocatur affectat, cuius proceritudo sunt stadii quadringenti, supra cultoribus dives haud minus locupletibus quam securis: et est ei nomen ex celsitudine, quam nec alites supervolitent. Sed enim hanc [e] quoque optinet fixu vitium [3], via scansili ac insidiis appetitam [f].

ni- tus CXIII. Iam [g] *de* magnitudine belli *ortus est questus* cum primatibus, quod

(a) Cod. uno vocabulo *molinire*, quod mendum iudicavi. (b) Cod. *his* pro *ea*. (c) Cod. *patior*. (d) Ita cod. at Arriano est Ἄορνος. (e) Cod. *hic*. (f) Cod. *acsididaspentitam*. (g) Cod. *nam*.

(1) Ita cod. Est autem nota grammaticis et haec terminatio.

(2) Ita cod. pro *id cuius*.

(3) Cod. *veccium*. Dixi *vitium*, quia *vitis* machina est militaris eadem quae *vinea*.

ultra gentes bello idoneas coëgisset experiri. Quo (a) adversum eas animo arderet? Milites vero ad haec ultra laborem et pericula deprecabantur: annos ·XII·, vulnera et suorum desideria numerantes. Data igitur fessis quiete, volentibus utitur. Succenturiari tamen dimissis alios e patria iubet. Itaque victoriae avaritia usus oceanum venit.

Alexander oceanum explorat.

CXIV. Ibi quoque inmodicus cupiditatis, quoniam (b) in navibus textis periculum vellet facere naturae, et quid sibi vel quisque id vellet ultra liceret. Verum repente cum flatu violento rediens haustus oceani solito vehementior omnes *ad* hoc paratos inter naves confligit et mergit. Neque agnitu difficile id erat, Deos voto refragari, quibus quamvis ipse obniti *negat*, nequid impium audeat temptare; mittit tamen promptos audaciae, nihilque regi audentes negare Onomarchum et Neona (1) (congestis navi quae cuique sic volenti

(a) Cod. *conperisset experire quae*. (b) Cod. *quonam*.

(1) Ita cod. Hos alii appellant *Nearchum et Onesicritum*.

in longum usui necessaria) uti circumputato oceano comperta nuntiarent.

Alexandri ... CXV. Quippe Alexandrum animo fuisse ad appetentias rigido et indomito, hîc quoque considerandum reliquit. Erat civitas Indiae, quam (1) multi confugerant, magnitudine nimia et firmitudine inexpugnabili. Quam ubi Alexander obsidione adoritur, iubet fieri scalas pro muro praecelsas: easque admotas cum grandibus saxis desuper frangerent repugnantes, sola perdurant qua rex una duobus satellitibus evicerat: ipsum quoque multis desuper ut qua quisque poterat retrudentibus. Et quamvis scalas omnis suorum comminui vidisset, neque ullo sese ideo auxilio periclitaturum, irruit tamen unus omnia hostium milia, una praedictis (Peuce [a] scilicet et Ptolomaeo) qui cunctantem [b] multitudinem protinus urbis eius in sese convertit.

lexander ... vitae discrimen. CXVI. Perdius igitur diu secum satellitibus conspirantibus rem pleni exercitus agitabat. Ni vergente iam die et

(a) Hunc alii dicunt *Peucestem*. (b) Videtur corrigendum *cunctam*.

(1) Nempe *in quam*. Confer cap. XCIX n. 1.

latere summo vulneraretur, et recepto altius ferro defici (a) viribus occoepisset. Id Macedones coniectati qui foris rem agebant, metu nequid ulterius (occupatis in regem intramuranis universis nec desuper prohibentibus siquis irrueret) vi claustra effringunt, suppetiatique in tempore iam regem sui recipiunt diffidentem. Facti denique mox ex indignatione saeviores indiscretius dextris in aetates et sexus vires optinent internicione omnibus caesis.

Alexander redit Babylonem.

CXVII. Exim constanter suadere milites regi conspirant, ne sese ulterius periculi vilitate dampno tamen in proeliis abuteretur tanti prodigus (b) sanguinis: obtinentque ne ultra, verum Babylona ut redeat: Babyloniique multo cum honore suscipiunt. Per septem denique dies Alexander eo regressus Diis sacrificio operatur, quos fortunae gratus (c) repensaret.

Causam morti suae praebet.

CXVIII. Post id conviviis et voluptatibus comioribus (d) causam morti hinc dedit. Morem sibi proceres exercitus

(a) Cod. *decipi.* (b) Cod. *tanta prodigii.* (c) Cod. *gramen.* (d) Cod. *comitioribus.*

fecerant, uti mutuis sese conviviis acciperent. Enim cum forte apud Medium convivarent comessatione se illis convivam [a] Alexander facit. Statim deinde [b] Herculis Medius scyphum offert ad vina: neque is honorem Dei nomine aspernatus, poculum complet stringitque continuo [c]: eaque tantarum virtutum viro causa ad mortem fuit: ut quem tot bellis adversa vulnera non vicerant, sub fati invidia iuvenilis confidentia solveret.

CXIX. Cuius ne casus priusquam laudium [d] memor sim, ea quoque ponam hic quae per diligentiam laboravit. Quippe quamvis bellorum ultra pertaesus consulenti per se [e] exercitui concederet, bono tamen labori nihilum pepercit. Electo denique sibi ad eiusmodi patientiam comitatu, ad Herculis stelas [1] famae iactantia persecutus est diebus nonaginta continuis emensa via.

(a) Cod. *convivio.* (b) Cod. *denique.* (c) Cod. *continuum.* (d) Ita cod. Confer. cap. CXI. p. 73. n. 1. (e) Ita cod.

(1) Praeter celeberrimas gaditanas, indicae etiam Herculis columnae memorantur a Strabone III. p. 171. Sed quoniam Alexander a columnis redux venisse dicitur ad Thermodonta (cap. CXX.) heic omnino intelligendae sunt columnae Herculis in Ponto, de quibus

CXX. Dignam quidem illam rem pretio tanti laboris, siquis aurem ad fidem dicentis inclinet (1). Ii quippe tituli alter auro pingui alter argento (2) proceritudinis erant ·XII· cubitorum, crassi vero per quadrum cubitis binis: adeo inmenso pondere, ut eius periculum ipse rex fecerit terebrata crassitudine auri eius, cuius dampnum mille quingentis mox aureis inferciverit (3). Verum exim revertens praerupta per loca caelo inlucido *ut* iuxtim se viantes vix mutuo noscerentur, tandem Thermodonta amnem (4) . . . . .

Reliqua desiderantur.

---

eximium testimonium extat Servii ad *Aeneid.* XI. 262. *Columnas Herculis legimus et in Ponto et in Hispania.*

(1) Nota praeclarum historici nostri iudicium, qui huic narrationi vix fidem adiungendam pronunciat. Quamquam gaditanas quidem columnas adire in animo fuisse Alexandro constat ex Curtio X. 1. Diodoro XVIII. 4.

(2) De columnis Herculis ex auro argentoque concretis conferatur Philostratus *vit. Apoll.* V. 5.

(3) Comparentur quae scribit Cicero *de divin.* I. 24 super columna aurea in fano Iunonis Laciniae ab Hannibale terebrata, deque bucula quae ex eo auro exterebrato facta sit.

(4) Quaenam huius narrationis desiderentur, facili coniectura adsequeris, si leges apud Iulium Valerium in III. libro epistolam Alexandri ad Olympiadem.

ITINERARII

VOCABVLA ALIQVOT QVAE VIDENTVR ADDENDA LEXICO FORCELLINIANO.

Aegidii Forcellini praestanti lexico perutilem nuper appendicem attexuit vir romanae linguae peritissimus studiisque optimis politissimus Iosephus Furlanettus, quem e nostris quoque editionibus aliquam symbolam corrasisse comperimus. Nunc viro egregio novam segetem vocabulorum tum ex Itinerario tum abundantiorem deinceps ex Iulio Valerio suppeditamus, quibus pro suo excellenti iudicio perpensis ad forcellinianum horreum, si libuerit, locupletandum utatur. Diligentiorem autem vocum vestigationem eiusdem sagacitati permittimus, itemque plurium modorum notationem, qui ad latinae syntaxeos varietatem et copiam non mediocriter conferunt.

Adminiculabundus, a, um cap. 21.
Agnitor, oris 111 (1).
Agricior, oris 62.
Alphitum, ti 49.
Alviabilis, le 102.
Animanda *pro* animalia 77.
Blanditor, oris 90.
Caesus, us 102.
Cidar *neutrum aut indeclinabile* 64.
Circumputo, as 114.
Coniectator, oris 49.
Conrivius *vel* conrivus 19.
Continor, aris 14. *nisi est mendum.*
Dignantissime *adv.* 24 (2).
Dinoscibilis, le 50.
Displicio, is 43. *Consule emendationes.*
Fixus, us 112.
Gradibilis, le 75.
Graeciae, arum 96. *et apud ·I· Valerium* III. 5.
Inlimitatus, a, um 50.
Inserabiliter 100.
Interpellatus, us 31.
Interscatens, entis 51.

(1) E sacris Bibliis *Eccli.* VII. 5. laudat Gesnerus *nov. thesaur. ling. rom.* Forcellinus collocavit in expulsis.

(2) *Dignantissimus* est apud Salvianum. Forcellinus in expulsis.

Missus *pro* vir missus 54.
Obnisus, us 41.
Obsidialis, lis 47.
Penetrabilius *adv.* 29.
Peramicus, a, um 56.
Perinans, antis 78. *nisi est mendum.*
Perpinguis 45.
Pervio, as 104.
Praecoepi, isti 84.
Praecoque *adv.* 38.
Pragmentum, ti 77.
Retransmitto, is 103.
Ruscula, ae 108.
Septus, us 106.
Simulamentum *nunc denique certa auctoritate firmatum vocabulum* 65.
Subaquilinus, a, um 13.
Suppetulis, le 76.
Trabilacula, ae 77.
Tuberascens, entis 14.
Visabundus, a, um 57.
Unimamma, ae 96. *Confer et* ·I· *Valerium III.* 82. *Apud Plautum Curcul. act.* 3. *v.* 75. *habetur* Unimammia, *vel* Unomammia.

AD ITINERARIVM EMENDATIONES ET ADDITAMENTA.

Pag. 5. *v.* 1. *pro* regentium *scribe* vincentium.
9. *v.* 7. *Codex habet* arcibus, *sed videtur scribendum* artubus.
16. *v.* 3. *Supplementum* ille *satius omittetur.*
22. *v.* 20. *Cod. mendose* aegregiae. *Lege* aegre.
24. *v.* 14. *de archaismo vocis* poenice *lege Eckhelium* doctr. num. vet. *T. III. p.* 388.
27. *v.* 11. *Fortasse retinendum in textu* displiceret, *quasi sit a* displicio, is.
32. *v.* 5. praecallidi, *corrige* praecalidi.
46. *v.* 6. *cum nota c.* Te electi mente iactantiae *fortasse retinendum erat.*
50. *v.* 10. *Lege* Maeotis.
72. *v.* 10. *Adde notam:* Hoc mare dictum est hippallum (seu hippalum) ab Hippalo gubernatore qui primus per altum navigavit. Lege Arrianum peripl. Eryth. ed. Amst. 1683. p. [illegible] Vide et Plinium VI. sect. 26.
73. *v.* 14. *pro* vitium *scribe* vectium.

Siquis denique pro vel. *quasi passim mihi displicebit, maluerit retinere et, iure suo utatur.*

RERVM PRAECIPVARVM IN ITINERARIO

INDEX.

Numerorum notae indicant capita.

